

Toimitustilasto 2006

Syventävä sisällönanalyysi

Journalismin tutkimusyksikkö
Tampereen yliopisto
Tampere 2007

Verkkajulkaisu
ISBN 978-951-44-7097-4

Sisällys

1. Johdanto	1
2. Juttutyypit	3
2.1. Uutismaiset jutut, mielipidejutut ja palveluaineisto	3
2.2. Uutismaiset juttutyypit	4
2.3. Mielipidejutut	7
2.4. Palveluaineisto	9
3. Valokuvat ja niiden esiintyjät	11
3.1. Kuvalliset jutut ja kuvatyypit	11
3.2. Ikäryhmät valokuvissa	12
3.3. Sukupuolet valokuvissa	13
3.4. Valokuvissa esiintyvien viiteryhmät	13
4. Mielipidejuttujen kirjoittajat	16
4.1. Mielipidekirjoittajien sukupuoli	16
4.2. Mielipidekirjoittajien viiteryhmä	17
5. Sukupuoli ja viiteryhmät kotimaan uutismaisissa jutuissa	19
5.1. Lähteiden sukupuoli	19
5.2. Keskeisin viiteryhmä	20
6. Kotimaan uutisten moniäänisyys ja keskustelevuus	24
6.1. Lähteiden määrä	24
6.2. Avoimet kysymykset ja kannanotot	25
7. Lopuksi	29
Lähteet	32
LIITE 1: Luokitusrunko	33
LIITE 2: Luokitusohjeet	37
LIITE 3: Luokituksen reliabiliteetti	44

1. Johdanto

Toimitustilaston syventävässä sisällönanalyysissä selvitetään sanomalehtien toimitusten suoritusta mittaamalla 1) miten lehden juttuaineisto jakautuu erilaisten juttutyyppeiden kesken, 2) kuinka monipuolisesti yhteiskunnan eri tahot pääsevät lehden sivuilla esiin ja 3) kuinka moniäänistä ja keskustelevaa kotimaan uutisaineisto on. Syventävä sisällönanalyysi tehtiin ensimmäistä kertaa nyt vuoden 2006 tilastoinnin yhteydessä, ja se täydentää Sanomalehtien Liiton Toimitustilasto 2006 -perusraporttia.

Syventävää sisällönanalyysiä alettiin kehittää Sanomalehtien Liiton aloitteesta, ja sen suunnittelussa on hyödynnetty ruotsalaisten sanomalehtien Publicistiska bokslut -projektissa saatuja kokemuksia. Ruotsalaista mallia ei ole kuitenkaan kopioitu sellaisenaan, vaan nyt tarjottavat uudet elementit on suunniteltu niin, että ne mahdollisimman hyvin täydentävät Suomessa jo vakiintunutta Toimitustilaston perusraporttia. Käsillä olevan raportin tuottamisesta vastaa Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikkö, ja sen on suunnitellut ja koostanut tutkija Esa Reunanen. Aineiston luokitteluun ovat osallistuneet myös tutkimusapulaiset Tanja Hoisko, Aino Holma ja Timo Lilja.

Syventävän sisällönanalyysin tilasivat seuraavat yhdeksän lehteä: Etelä-Saimaa, Helsingin Sanomat, Hufvudstadsbladet, Iltalehti, Kainuun Sanomat, Kaleva, Kouvolan Sanomat, Satakunnan Kansa, ja Vasabladet. Lehdille toimitettiin raporttiversiot, joissa niiden tietoja verrattiin kaikkien yhdeksän lehden kokonaisjakaumaan. Osalle lehdistä tehtiin raporttiversio, jossa myös eri lehtien tietoja verrattiin keskenään. Nyt käsillä olevassa julkisessa raporttiversiossa tarkastellaan tuloksia vain kaikkien yhdeksän lehden yhteisten kokonaisjakaumien valossa. Tutkimuksen yhdeksän lehteä edustavat varsin hyvin keskisuuria ja suuria suomalaisia sanomalehtiä. Kokonaisjakaumissa luonnollisesti suurten lehtien piirteet painottuvat pienempiä lehtiä enemmän.

Sisällönanalyysin kohteena ovat Toimitustilaston tilastointiviikon lehdet viikolta 47/2006.¹ Osa erittelyistä tehdään koko lehdestä, osa mielipideaineistosta ja osa kotimaan uutisaineistosta. Useissa analyyseissä tulokset esitetään myös erikseen toimituksen itse tuottamasta aineistosta. Raportissa esitetyt lukumäärät ja palstasenttimäärät ovat yhteismääriä koko tilastointiviikolta. Juttujen alaan on laskettu mukaan niihin sisältyvät valokuvat ja graafiset esitykset. Analyysin pohjana käytetään Toimitustilaston perusraporttia varten tehtyjä mittauksia ja luokituksia, jotka kuvaillaan perusraportin liitteissä ”ohjeet toimituksille” ja ”ohjeet mittaajille”.

Tilastointiviikko 47 marraskuussa 2006 oli tapahtumiltaan varsin tavanomainen. Valtakunnanpolitiikassa eniten huomiota sai Suomessa järjestetty EU–Venäjä-huippukokous. Muita kotimaan uutisaiheita olivat Harri Jaskarin paritusepäilyt sekä eduskuntakeskustelu alkoholiveron korotuksesta. Ulkomaan sivuilla kirjoitettiin totuttuun tapaan Irakin ja palestiinalaisalueiden levottomuuksista. Tilastointiviikolla raportoitiin myös entisen venäläisvakoojan Aleksandr Litvinenkon myrkytyksestä Lontoossa. Viikon aikana ei ollut

¹ Hufvudstadsbladetin lauantain numero on kuitenkin viikolta 46.

niin huomattavia uutistapahtumia, että ne olisivat olennaisesti muuttaneet lehtien sisältöjakaumia tavanomaisesta. Kuitenkin EU–Venäjä-huippukokous jonkin verran lisäsi kansainvälisten toimijoiden näkyvyyttä lehtien kotimaan sivuilla.

Raportin pääpaino on lehtien esiintyjäryhmien ja juttutyyppeiden monipuolisuuden analyysissä. **Luvussa 2** kuvataan, miten lehtien sisältö jakautuu uutismaisiin juttuihin, mielipidejuttuihin ja palveluaineistoon sekä näiden eri juttutyyppeihin. **Luvussa 3** tarkastellaan lehtien valokuvatyyppjä sekä esitetään kuvien esiintyjien ikä-, sukupuoli- ja viiteryhmäjakaumat. **Luvussa 4** esitetään mielipidejuttujen kirjoittajien ja **luvussa 5** kotimaan uutisista havaittavien lähteiden sukupuoli- ja viiteryhmäjakaumat. **Luku 6** erittelee lehtien kotimaan uutisia niiden moninäkökulmaisuuuden ja keskustelevuuden kannalta. Tätä selvitetään laskemalla jutuista tai juttukokonaisuuksista havaittavien lähteiden määrää sekä selvittämällä kuinka suuri osa jutuista käsittelee erimielisyyttä tai muuten ratkaisua vaativaa kysymystä tai ongelmaa. Edelleen selvitetään, kuinka suuressa osassa kotimaan juttuja esitetään kiistanalaisiin tai ratkaisua vaativiin kysymyksiin liittyviä kannanottoja ja kuinka usein kannanotot ovat toisilleen kriittisiä tai vaihtoehtoisia.

2. Juttutyypit

2.1. Uutismaiset jutut, mielipidejutut ja palveluaineisto

Sanomalehtiaineisto voidaan jakaa karkeasti uutismaisiin juttuihin, mielipidejuttuihin ja palveluaineistoon. **Uutismaisiin** juttuihin on luettu varsinaisten ajankohtaisten uutisten lisäksi viihteelliset lukemistot ja feature-jutut, henkilöjutut sekä kritiikit ja esittelyt.

Mielipidejuttuihin kuuluvat pääkirjoitusten, kolumnien ja kommenttien lisäksi yleisönosastojutut, tekstiviestikokoomat sekä muista viestimistä ja netistä poimitut sitaatit.

Palveluaineisto koostuu pääasiassa luettelonomaisesta tai taulukkomaisesta aineistosta, kuten tapahtumakalentereista, tv-ohjelmista, pörssi- ja rahastotaulukoista, urheilutuloksista ja säätiedotuksista. Tutkimusaineistoon sisältyvien juttujen lukumäärät ja juttutyypit esitellään alla kaaviossa 2.1. Luokitusta kuvataan tarkemmin liitteissä 1 ja 2.

Kaavio 2.1. Uutismaiset jutut, mielipidejutut ja palveluaineisto juttutyypeineen

Uutismaiset jutut (N=8998)			
Varsinaiset uutisjutut (N=4549)	"Ajattomat jutut" (N=656)	Kainalojutut (N=1269)	Muut (N=2524)
Uutiskokonaisuuden pääjuttu Yksittäinen uutisjuttu	Viihdelukemisto, feature Henkilöjuttu	Taustajuttu Tietolaatikko Muu kainalojuttu	Vinkkijutut Kritiikit, esittelyt Muut uutismaiset
Mielipidejutut (N=1184)			
Toimituksen mielipiteet (N=375)	"Asiantuntijoilta" (N=255)	Suurelta yleisöltä (N=495)	Muut (N=59)
Pääkirjoitus Toimittajan artikkeli Toimittajan kommentti	"Muut lehdet", sitaatit Ulkopuolisen artikkeli	Yleisönosastojuttu Tekstiviestikokooma Netistä poimittua	Muut mielipidejutut
Palveluaineisto (N=3176)			
Rtv-ohjelmatiedot Urheilu- ja pelitulokset Henkilöuutiset (luettelomaiset merkkipäiväpalstat yms.) Tapahtumakalenterit Pörssi- ja rahastotaulukot Säätiedotukset Päivyritytiedot Viihde (pilapiirrookset, sarjakuvat, tietokilpailut, ristikot yms.) Muu palveluaineisto			

Uutismaisilla jutuilla lehti tarjoaa lukijoille journalistisesti toimitettuja tietoja, taustoja ja elämyksiä. Mielipidejutuilla lehti puolestaan tarjoaa pohdintaa, keskustelua ja myös kutsuu lukijoitaan osallistumaan keskusteluun. Palveluaineisto taas antaa lukijoille käytännöllistä tietoa ja ajanvietettä ilman erityisempää journalistista panosta. Tämä ei tarkoita ettei

palveluaineiston tuottaminenkin edellyttää taitoa ja vaivaa. Se vain ei ole samalla tavalla journalistisesti kirjoitettua kuin uutismainen aineisto.

Taulukko 2.1. Juttutyypin osuudet juttujen lukumäärästä ja juttualasta: kaikki jutut

<i>Lkm</i>	%	<i>N</i>
Uutismaiset jutut	67	8998
Mielipidejutut	9	1184
Palveluaineisto	24	3176
Yhteensä	100	13358
<i>Pcm</i>	%	<i>N</i>
Uutismaiset jutut	72	388289
Mielipidejutut	10	51602
Palveluaineisto	19	101170
Yhteensä	100	541061

Uutismaista aineistoa on juttujen lukumäärästä noin kaksi kolmannesta ja toimituksellisesta alasta noin kolme neljännestä. Mielipidejuttuja on kymmenisen prosenttia molemmilla tavoilla mitattuna. Palveluaineiston osuus on neljäs juttujen lukumäärästä ja viidennes niiden palstasenteistä. Lehtien profiileissa ei kolmijaon suhteen ole suuria eroja.

Taulukko 2.2. Juttutyypin osuudet juttujen lukumäärästä ja juttualasta: itse tehdyt jutut

<i>Lkm</i>	%	<i>N</i>
Uutismaiset jutut	78	4655
Mielipidejutut	8	453
Palveluaineisto	15	881
Yhteensä	100	5989
<i>Pcm</i>	%	<i>N</i>
Uutismaiset jutut	86	241149
Mielipidejutut	8	21682
Palveluaineisto	6	17206
Yhteensä	100	280037

Juttutyypin jakauma muuttuu olennaisesti, kun tarkastellaan vain toimituksen itse tuottamia juttuja (taulukko 2.2). Uutismaisten juttujen osuus kasvaa yli kymmenen prosenttiyksikköä, ja erityisesti palveluaineiston osuus pienenee. Palveluaineistostahan suuri osa saadaan ilmaiseksi tai hankitaan tietotoimistoilta tai toisilta lehdiltä. Mielipidejuttujen osalta vähennys on keskimäärin vain pari prosenttiyksikköä, mikä on yllättävänkin vähän siihen nähden, että yleisönosastokirjoitukset ja ulkopuolisten kirjoittajien artikkelit jäävät tässä tarkastelussa pois.

2.2. Uutismaiset juttutyypit

Uutismaiset juttutyypit on jaoteltu varsinaisiin uutisjuttuihin, lukemisto- ja feature-juttuihin, henkilöjuttuihin, vinkkeihin sekä erilaisiin kainalojuttuihin (kaavio 2.1, taulukko 2.3). Luokittelu kertoo, kuinka suuri osa lehtien uutismaisesta aineistosta on ajankohtaista

uutistarjontaa (uutisjutut) ja kuinka suuri osa ajattomampaa, taustoittavampaa tai viihdyttävämpää tarjontaa (lukemisto- ja feature-jutut sekä henkilöjutut). Toiseksi luokittelu kertoo, missä määrin lehdet käsittelevät aiheita yksittäisinä juttuina, missä määrin useiden juttujen kokonaisuuksina. Monielementtiset juttukokonaisuudet ehkä kertovat modernista journalistisesta lähestymistavasta, jossa perinteisen uutismuodon rinnalla annetaan lukijalle mahdollisuus silmäta asian ydinkohtia tietolaatikosta tai lukea tiivis esitys aiheen taustoista.

Uutismaisista jutuista noin puolet on varsinaisia uutisjuttuja laskettiinpa osuus juttumäärästä tai juttualasta. Sen sijaan lukemisto- ja feature aineiston osuus on lukumäärästä vain 5 prosenttia mutta juttualasta peräti 14 prosenttia. Tämä johtuu siitä, että lukemisto- ja feature-jutut ovat usein suurikokoisia. Sama pätee henkilöjuttuihin, joiden osuus lukumäärästä on 2 prosenttia ja osuus juttualasta 8 prosenttia.

Kritiikkejä ja esittelyjä lehdet julkaisevat pääasiassa rtv-sivuilla ja kulttuuriosastossa. Uutismaisten juttujen lukumäärästä niiden osuus on yleensä reilut kymmenen prosenttia ja juttujen alasta hieman alle 10 prosenttia.

Vinkkijuttuja lehdet julkaisevat lähinnä premisivuillaan, ja niiden osuuteen vaikuttaa luonnollisesti lehden koko: isommissa lehdissä premisivu kattaa pienemmän osan lehden toimituksellisesta alasta kuin pienemmissä. Keskimäärin vinkkien osuus on 13 prosenttia uutismaisten juttujen lukumäärästä ja 6 prosenttia niiden alasta. Vinkkijutuiksi on luokiteltu myös juttujen yhteydessä julkaistut vinkit lehden verkkosivuille.

Taulukko 2.3. Juttutyypin osuudet juttujen lukumäärästä ja juttualasta: kaikki uutismaiset jutut

<i>Lkm</i>	%	<i>N</i>
Uutisjuttu	51	4549
Lukemisto, feature	5	442
Henkilöjuttu	2	214
Kritiikki, esittely	11	1033
Vinkkijuttu	13	1152
Taustakainalo	1	64
Tietolaatikko	7	654
Muu kainalo	6	551
Muu	4	339
Yhteensä	100	8998
<i>Pcm</i>	%	<i>N</i>
Uutisjuttu	52	203082
Lukemisto, feature	14	55674
Henkilöjuttu	8	30435
Kritiikki, esittely	9	33858
Vinkkijuttu	6	24890
Taustakainalo	1	2057
Tietolaatikko	3	9823
Muu kainalo	5	21385
Muu	2	7085
Yhteensä	100	388289

Lehtien journalistista käsittelytapaa arvioitiin tutkimalla missä määrin lehdet käyttävät erilaisia juttuelementtejä juttuaiheen käsittelyssä. Kainalojuttujen osuus uutismaisista jutuista on kaikkiaan 14 prosenttia juttujen lukumäärästä ja yhdeksän prosenttia niiden alasta. Kainalojutut jaoteltiin tietolaatikoihin, taustakainaloihin ja muihin kainalojuttuihin. Taustakainaloiksi katsottiin jutut, jotka eivät sisältäneet uutismaista tai mielipiteenomaista aineista ja joissa toimittaja lähinnä itse kertoi pääjutun aiheeseen liittyvistä taustoista. Tällaisia taustakainaloita julkaistiin vain vähän. Useiden lehtien kohdalla niiden prosenttiosuus pyöristyy nolnaan.

Kun tarkastellaan pelkästään toimitusten itse tekemiä juttuja (taulukko 2.4), uutismaisten juttutyypin osuudet muuttuvat hieman. Erityisesti vinkkijuttujen osuus kasvaa ja kritiikkien osuus pienenee.

Ilmeisesti etusivulla vinkataan keskimääräistä useammin toimituksen itse tekemiin juttuihin. Useassa lehdessä taas niin tv-sivujen esittelyt kuin kulttuurisivujen kritiikitkin ovat monesti avustajien tekemiä, ja tv-sivujen ohjelmaesittelyjä hankitaan paljon myös toisilta lehdiltä. Tarkasteltujen lehtien yhteensä 1033 esittelystä ja kritiikistä avustajien tekemiä on 23 prosenttia, oman toimittajan tekemiä 25 prosenttia, tietotoimistoilta tai toisilta lehdiltä hankittuja 41 prosenttia ja korvauksetta saatuja 11 prosenttia.

Taulukko 2.4. Juttutyypin osuudet juttujen lukumäärästä ja juttualasta: itse tehdyt uutismaiset jutut

<i>Lkm</i>	%	<i>N</i>
Uutisjuttu	43	1992
Lukemisto, feature	6	263
Henkilöjuttu	3	121
Kritiikki, esittely	5	255
Vinkkijuttu	20	914
Taustakainalo	1	44
Tietolaatikko	10	453
Muu kainalo	8	361
Muu	5	252
Yhteensä	100	4655
<i>Pcm</i>	%	<i>N</i>
Uutisjuttu	51	122752
Lukemisto, feature	15	35824
Henkilöjuttu	9	21225
Kritiikki, esittely	5	11161
Vinkkijuttu	9	21117
Taustakainalo	1	1540
Tietolaatikko	3	6903
Muu kainalo	6	15636
Muu	2	4991
Yhteensä	100	241149

Varsinaiset uutisjutut eriteltiin vielä tarkemmin sen mukaan, oliko kyseessä yksittäinen uutinen vai uutiskokonaisuuden pääjuttu (kaavio 2.1, taulukko 2.5). Uutiskokonaisuuden pääjuttuja ovat jutut, joihin liittyy tietolaatikko, taustakainalo tai muu kainalojuttu.

Taulukko 2.5. Yksittäisten uutisten ja pääjuttujen osuudet: kaikki varsinaiset uutisjutut

<i>Lkm</i>	%	<i>N</i>
Yksittäinen	87	3955
Pääjuttu	13	594
Yhteensä	100	4549
<i>Pcm</i>	%	<i>N</i>
Yksittäinen	63	128269
Pääjuttu	37	74813
Yhteensä	100	203082

Toimituksen itse tekemiin uutisjuttuihin sisältyy huomattavasti useammin kainalojuttuja kuin uutisjuttuihin ylipäättään. Tällaisia monielementtisen kokonaisuuden pääjuttuja on 21 prosenttia toimitusten itse tekemien uutisjuttujen määrästä ja peräti 45 prosenttia niiden alasta (taulukko 2.6). Luvut ovat vajaat kymmenen prosenttiyksikköä suuremmat kuin uutisjutuissa kaikkiaan.

Taulukko 2.6. Yksittäisten uutisten ja pääjuttujen osuudet: itse tehdyt varsinaiset uutisjutut

<i>Lkm</i>	%	<i>N</i>
Yksittäinen	79	1581
Pääjuttu	21	411
Yhteensä	100	1992
<i>Pcm</i>	%	<i>N</i>
Yksittäinen	55	67903
Pääjuttu	45	54944
Yhteensä	100	122752

Yllä esitetty uutismaisten juttujen analyysi osoitti, että varsinaisten ajankohtaisten uutisten osuus kaikista uutismaisista jutuista on noin puolet sekä juttumäärästä että juttualasta. Ajattomampien, taustoittavien tai viihdyttävien juttujen osuus on noin kymmenen prosenttia juttumäärästä ja parikymmentä prosenttia juttualasta (feature-, lukemisto, henkilöjutut). Loput uutismaiset jutut ovat vinkkejä, kritiikkejä, esittelyjä ja kainalojuttuja.

2.3. Mieli-pidejutut

Nimenomaan mieli-pidejutut mielletään yleisesti julkisen keskustelun areenaksi, vaikka keskustelua toki käydään ja mieli-piteitä esitetään paljon myös uutismaisissa jutuissa. Mieli-pidejutuissa kulloisellakin kirjoittajalla kuitenkin on yleensä enemmän tilaa näkemyksensä esittämiseen, ja mieli-piteen saa varmemmin esille itse haluamassaan

muodossa. Kaikkiaan mielipidejuttujen osuus lehtien toimituksellisesta aineistosta on noin 10 prosenttia laskettiinpa osuus juttujen lukumäärästä tai palstasenteistä (taulukko 2.1).

Lehtien mielipideaineiston voi jakaa karkeasti kolmeen ryhmään: 1) lehden omat mielipiteet pääkirjoituksissa, toimittajien artikkeleissa ja toimittajakommenteissa, 2) asiantuntijamielipiteet yliökirjoituksissa ja sitaattipalstoilla, 3) suuren yleisön mielipiteet varsinaisissa yleisönosastojutuissa, tekstiviestikokoomissa ja nettipoiminnoissa. Lehtien omat mielipiteet ja suuren yleisön mielipiteet kattavat molemmat reilun kolmanneksen lehtien mielipideaineistosta, ja lehden ulkopuolisten asiantuntijamielipiteiden osuus on vajaa neljännes.

Taulukko 2.7. Juttutyypin osuudet mielipidejuttujen lukumäärästä ja pinta-alasta

<i>Lkm</i>	%	<i>N</i>
Pääkirjoitus	10	124
Toimittajan artikkeli	15	178
Toimittajakommentti	6	73
Toimituksen mp. yht.	32	375
"Muut lehdet"	11	131
Ulkopuolisen artikkeli	10	124
Asiantunt. mp. yht.	22	255
Yleisönosastojuttu	33	394
Tekstiviestikokooma	3	37
Netistä poimittua	5	64
Yleisön mp. yht.	42	495
Muu	5	59
Kaikki yhteensä	100	1184
<i>Pcm</i>	%	<i>N</i>
Pääkirjoitus	16	8479
Toimittajan artikkeli	21	10656
Toimittajakommentti	4	2171
Toimituksen mp. yht.	41	21306
"Muut lehdet"	6	3246
Ulkopuolisen artikkeli	17	8924
Asiantunt. mp. yht.	24	12170
Yleisönosastojuttu	29	14751
Tekstiviestikokooma	2	874
Netistä poimittua	3	1307
Yleisön mp. yht.	33	16932
Muu	2	1194
Kaikki yhteensä	100	51602

Omilla mielipidejutuillaan lehti voi täydentää julkisessa keskustelussa esiin nousseita näkökulmia, esittää niihin vasta-argumentteja ja nostaa uusia kysymyksiä julkisuuden agendalle. Määrälliset tulokset juttutyypin osuuksista eivät vielä kerro, kuinka osuvasti lehdet tätä mielipidevaltaansa käyttävät, mutta jonkinlainen mittari mielipidevaikuttamisen aktiivisuudesta lehden omien mielipiteiden osuus kuitenkin on. Ehkä erityistä huomiota ansaitsevat juttukokonaisuuksien yhteydessä julkaistut toimittajakommentit. Niiden avulla toimittaja voi kätevästi tuoda esiin arvionsa uutisissa esitetyistä näkökulmista ja näin

täydentää lukijan saamaa kuvaa. Toimittajakommentit ovat lehdille myös mainio keino jalkauttaa mielipidekirjoittamista päällikkötoimittajilta uutistoimittajille, joilla uutisjutun tehtyään myös usein ovat parhaat tiedot käsiteltävänä olleen asian eri puolista.

Pääkirjoitusten osuus riippuu paljon lehden koosta: pääkirjoituksille on yleensä varattu vajaa kolmannes pääkirjoitussivusta, ja mitä suurempi lehti sitä pienemmäksi pääkirjoitusten osuus jää. Asiantuntijamielipiteiksi on tässä luettu ulkopuolisten kirjoittajien artikkeleiden lisäksi myös toisista viestimistä lainatut sitaatit ja muut lehdet -palstat. Suuri yleisö on saanut mielipiteensä julki perinteisesti yleisönosastossa. Internetin ja kännykkäviestinnän kehittyminen on kuitenkin luonut tarpeita uudistaa toimituksen vuorovaikutusta yleisön kanssa. Lehdet ylläpitävä keskustelualueita ja blogeja netissä, ja uusiksi elementeiksi yleisönosastoon ovat tulleet kokoomat yleisön lähettämistä tekstiviesteistä sekä poiminnat verkkokeskusteluista.

Toimituksen omista mielipidejutuista on kiinnostavaa vielä katsoa, miten ne sijoittuvat lehden eri osastoille. Pääkirjoitukset luonnollisesti ovat pääkirjoitussivulla, mutta toimittajan artikkeleita ja toimittajakommentteja on muissakin osastoissa. Taulukossa 2.8 toimittajan artikkeleiden ja toimittajakommenttien lukumäärät on laskettu yhteen. Pääkirjoitussivulla niistä julkaistaan viidennes. Samoin viidennes niistä julkaistaan kotimaan sivuilla. Eniten (24 %) toimittajien artikkeleita ja toimittajakommentteja julkaistaan ajanvietesivuilla (päivyrisivu, teemasivut jne.).

Taulukko 2.8. Toimittajan artikkelien ja toimittajakommenttien sijoittuminen lehden osastoille

<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>N</i>
Pääk.sivu	21	53
Kulttuuri	6	16
Kotimaa	19	48
Ulkomaat	5	13
Talous	7	18
Urheilu	11	27
Ajanviete	24	60
Yleisöltä	0	1
Rtv-sivut	6	15
Yhteensä	100	251

Kaikissa tarkastelluissa lehdissä toimittajat ottavat kantaa ja kommentoivat pääkirjoitussivun lisäksi myös kotimaan sivuilla sekä urheilu- ja ajanvietesivuilla. Sen sijaan kulttuuri-, talous-, ulkomaan- ja rtv-sivuilla toimittajien mielipidejuttuja julkaisee vain osa lehdistä.

2.4. Palveluaineisto

Palveluaineisto koostuu pääasiassa luettelonomaisesta tai taulukkomaisesta aineistosta, kuten tapahtumakalentereista, tv-ohjelmista, urheilutuloksista, säätiedotuksista ja pörssitaulukoista. Palveluaineistoon on tässä luettu myös viihde, kuten tietokilpailut, ristikot, pilapiirroksiset ja

sarjakuvat. Kaikkiaan palveluaineisto kattaa noin neljänneksen lehtien juttumäärästä ja viidenneksen niiden toimituksellisesta alasta (taulukko 2.1.).

Radion ja television ohjelmatiedot kattavat noin kolmanneksen palveluaineiston palstasenteistä. Sarjakuvat, ristikot ja muu tällainen viihdeaineisto kattaa alasta noin viidenneksen. Urheilu- ja pelitulosten osuus on 16 prosenttia. Taulukosta 2.9 käy selvästi ilmi Toimitustilaston luokitusperiaatteiden vaikutus tuloksiin. Samasta lähteestä hankitut ja samalla sivulla julkaistut radio- ja tv -ohjelmatiedot merkitään yhdeksi jutuksi, kun taas urheilutuloksista jokaisen lajin tulokset merkitään omaksi jutukseen. Näin rtv-ohjelmatietojen osuus juttujen lukumäärästä jää melko pieneksi, vaikka niiden osuus palstasenteistä on kaikkein suurin. Urheilu- ja pelitulosten kohdalla osuus lukumäärästä on vastaavasti pinta-alaosuutta suurempi. Taulukkoon merkitty muu palveluaineisto koostuu paljolti mielipidesivujen ohjeista kirjoittajille sekä lehtien sisällysluetteloista.

Taulukko 2.9. Palveluaineiston jakauma juttumäärästä ja juttualasta

<i>Lkm</i>	%	<i>N</i>
Rtv-ohjelmat	10	310
Urheilu- ja pelitulokset	29	914
Henkilöuutiset	3	106
Tapahtumakalenterit	11	364
Pörssitaulukot	7	226
Säätiidotukset	3	97
Päivyritykset	2	72
Viihde	23	717
Muu	11	370
Yhteensä	100	3176
<i>Pcm</i>	%	<i>N</i>
Rtv-ohjelmat	35	35380
Urheilu- ja pelitulokset	12	11938
Henkilöuutiset	2	1589
Tapahtumakalenterit	7	7566
Pörssitaulukot	8	7596
Säätiidotukset	8	7977
Päivyritykset	2	1769
Viihde	22	22667
Muu	5	4688
Yhteensä	100	101170

3. Valokuvat ja niiden esiintyjät

Sanomalehtien sisällöstä puhuttaessa ensimmäinen mielikuva voi liittyä tekstissä esitettyihin tietoihin ja mielipiteisiin. Lehtiä kuitenkin luetaan usein silmäillen, ja suurimman huomion saavat otsikot ja valokuvat. Tässä raportissa lehtien valokuvia tarkastellaan lähinnä niiden esiintyjien kannalta. Kuinka monipuolisesti eri ikäryhmät, sukupuolet ja yhteiskuntaryhmät pääsevät lehtien valokuvissa esiin? Ensin analysoidaan kuitenkin kuvallisten juttujen osuutta kaikista jutuista sekä erilaisten valokuvatyypien osuuksia. Analyysit perustuvat lukumääriin. Niissä ei ole huomioitu kuvien kokoa tai kuvissa esiintyvien henkilöiden huomioarvoa.

3.1. Kuvalliset jutut ja kuvatyypit

Tutkimukseen osallistuneissa lehdissä keskimäärin 26 prosentissa jutuista on vähintään yksi valokuva. (taulukko 3.1.).

Taulukko 3.1. Kuvallisten juttujen osuus kaikista jutuista

	%	Lkm
Kuvallisia juttuja	26	3505
Juttuja yht.	100	13358

Lehden ilmeeseen vaikuttaa olennaisesti, esiintyykö useimmissa kuvissa ihmisiä vai ovatko kuvat pääasiassa rakennuksista, maisemista ja esineistä. Ihmistä esittävien kuvien suuri osuus kertoo lehden ihmiskeskeisestä ja henkilöivästä linjasta. Kuvallisista jutuista keskimäärin 86 prosenttia on sellaisia, joissa ainakin jossain kuvassa esiintyy ihminen. Erot lehtien kesken eivät ole kovin suuria, enimmillään viitisen prosenttiyksikköä molempiin suuntiin keskiarvosta.

Taulukko 3.2. Kuvalliset jutut, joiden kuvituksessa esiintyy ihmisiä

	%	Lkm
Ihmisiä kuvissa	86	2999
Kuvallisia juttuja	100	3505

Lehden kuvituksen ihmiskeskeisyys korostuu, jos kuvissa painottuvat henkilöpotretit. Potreteissa kuvan kohteella näyttää olevan katsekontakti kameraan, jolloin myös lukijasta suhde kuvan esiintyjään tuntuu ehkä läheiseltä. Toiminnallisissa kuvissa taas ihmiset keskustelevat keskenään tai työskentelevät jonkin asian parissa ilman, että kuvaajan läsnäolo erityisemmin käy kuvasta ilmi. Tällaisten kuvien voi ajatella luovan lehdelle uutismaista ja etäistä profiilia: lehti kuvaa tapahtumia ilman että se itse on niihin näkyvästi osallisena.

Taulukossa 3.3. kuvat luokitellaan 1) henkilöpotretteihin ilman miljöötä, 2) henkilöpotretteihin miljöössä, 3) toiminnallisiin kuviin, 4) anonyymikuviin sekä 5) sellaisiin joissa ei ole ihmisiä tai joiden kuvatyyppejä ei muuten voi määrittää. Anonyymikuvat ovat

usein ns. symbolikuvia, joissa tarkoituksellisesti on haluttu jättää kuvan kohteen kasvot näkymättömiin.

Taulukko 3.3. Kuvatyytit kuvallisissa jutuissa²

	%
Potretti, ei miljöötä	27
Potretti miljöössä	24
Toiminnallinen	37
Anonyymikuva	3
Ei ihmisiä	18
Yht. (%)	109
Kuvallisia juttuja yht. (lkm)	3505

Sanomalehtien kuvitetuista jutuista noin puolessa (49 %) on potrettikuva.³ Näistä taas noin puolet on passikuvamaisia tai muuten ilman miljöötä kuvattuja, kun toinen puoli on kuvattu jossain tunnistettavassa ympäristössä.

3.2. Ikäryhmät valokuvissa

Uutisjournalismia kutsutaan toisinaan keski-ikäisten miesten maailmaksi, koska he esiintyvät uutisissa muita enemmän ja muita keskeisemmässä roolissa (esim. Halonen 2002, 3).

Taustalla on luonnollisesti se, että päätöksentekijät ja asiantuntijat ovat usein keski-ikäisiä ja usein myös miehiä. Voi silti ajatella, että lehtien on hyvä tuoda julkisuuteen myös muiden kuin varsinaisten asiantuntijoiden ja päättäjien näkemyksiä ja pitää huolta myös nuorten ja vanhojen ihmisten näkyvyydestä sivuillaan.

Taulukko 3.4. Ikäryhmien osuudet juttujen kuvituksissa

	Lehdet %	Väestö %
Alle 18	8	21
18-34	35	21
35-65	51	42
Yli 65	6	16
Yht. (%)	100	100
Yht. (N)	3402	5,3 M

Taulukossa 3.4 kuvien esiintyjät on jaettu neljään eri ikäryhmään. Luokittelu on tehty ulkonäön perusteella arvioiden, mutta tunnettujen henkilöiden kohdalla ikä on usein myös selvitetty internet-tiedonhaun avulla. Havaintoyksikkönä taulukossa ovat eri ikäryhmien esiintymiskerrat juttujen kuvituksessa. Kunkin jutun kuvituksesta kukin ikäryhmä on laskettu

² Koska samassa jutussa on toisinaan erityyppisiä kuvia, prosentiosuuksien summa voi ylittää sadan.

³ Potrettikuvia sisältävien juttujen osuus (49 %) on muutamaa prosenttiyksikköä pienempi kuin miljöössä ja ilman miljöötä kuvattuja potretteja sisältävien juttujen osuuksien summa (27+24 %). Tämä johtuu siitä, että samassa jutussa voi olla sekä miljöössä että ilman miljöötä kuvattuja potretteja.

vain kerran, vaikka kuvissa esiintyisi useita samaan ikäryhmään kuuluvia henkilöitä. Taulukon viimeisessä sarakkeessa esitetään Suomen väestön ikäjakauma.⁴

Analyysi vahvistaa, että työikäisten edustus viestinten kuvissa on huomattavasti suurempi kuin heidän osuutensa väestöstä. Kiinnostavinta kuitenkin on, että kaikkein suurin ”yliedustus” on nuorilla aikuisilla. Varsinaisten keski-ikäisten edustus kuvituksessa on toki sekin heidän väestöosuuttaan suurempi. Olisiko sittenkin niin, että ainakin kuvillaan sanomalehdet hakevat aktiivisimmin kontaktia nimenomaan nuoriin aikuisiin?

3.3. Sukupuolet valokuvissa

Suomen väestössä miehiä ja naisia on kutakuinkin yhtä paljon. Sanomalehtien kuvissa naiset kuitenkin esiintyvät selvästi harvemmin kuin miehet. Niistä juttukuvituksista, joissa ylipäätään esiintyy miehiä tai naisia, 24 prosentissa esiintyy pelkästään naisia, 54 prosentissa pelkästään miehiä ja 22 prosentissa sekä miehiä että naisia.

Taulukko 3.5. Sukupuolet lehtijuttujen kuvituksessa

	%	<i>N</i>
Vain naisia	24	699
Vain miehiä	54	1562
Molempia	22	646
Yht.	100	2907

Tulokset ovat samansuuntaisia kuin Suomalaisen uutismedian vuosiseuranta -tutkimuksessa, jossa analysoitiin kuuden tilattavan sanomalehden, molempien iltapäivälehtien sekä ilmaisjakelulehti Metron sekä Uutislehti 100:n kuvia syksyllä 2006. Analyysin kohteena olivat etusivun juttuun ja siinä vinkattuihin sisäsivun juttuihin liittyvät kuvat. Niistä kuvituksista, joissa ylipäätään esiintyi miehiä tai naisia 20 prosentissa esiintyi vain naisia, 50 prosentissa vain miehiä ja 30 prosentissa sekä miehiä että naisia. (Saloniemi & Suikkanen 2007, 54.)

3.4. Valokuvissa esiintyvien viiteryhvät

Vaikka ensimmäinen mielikuva sanomalehden esiintyjistä saattaa liittyä politiikkaan ja päätöksentekijöihin, julkishallinnon ja politiikan edustajat esiintyvät sanomalehtien valokuvissa melko harvoin. Poliittisten luottamuselinten tai ryhmittymien edustajat esiintyvät ainoastaan 5 prosentissa juttujen kuvituksista ja julkishallinnon edustajat vain 3 prosentissa. Eniten kuvissa esiintyvät viihdeteollisuuden edustajat, yksityishenkilöt ja urheilijat.

Eri viiteryhmiä edustajat sijoittuvat luonnollisesti eri tavoin sanomalehden eri osastoihin. Viihteen, muodin ja elokuvan edustajia on paljon rtv-, kulttuuri- ja ajanvietteosaston kuvissa. Yksityishenkilöt korostuvat kotimaan- ja ulkomaanosastojen kuvissa. Urheilijat tietysti

⁴ Tilastokeskus <http://www.stat.fi/til/vaerak/2006/vaerak_2006_2007-03-23_tie_001.html>

esiintyvät eniten urheilusivuilla. Taulukko 3.6 kertoo kuinka suuressa osassa eri osastojen kuvituksista kunkin viiteryhmän edustajat esiintyvät. Koska saman jutun kuvituksessa voi esiintyä useita eri viiteryymiä, prosenttien summat voivat ylittää sadan

Taulukko 3.6. Esiintyjien viiteryhmät lehtien eri osastojen kuvituksessa

	Pääk. sivu %	Kult- tuuri %	Koti- maa %	Ulko- maa %	Ta- lous %	Ur- heilu %	Ajan- viete %	Ylei- söltä %	Rtv %	Yht. %
Viihde, muoti, elokuvat	4	21	2	3	0	0	28	1	65	18
Yksityishenkilö	4	5	30	38	10	3	16	24	6	16
Urheilu	4	0	1	0	1	92	2	1	1	15
Taide, kulttuuri	6	46	2	1	0	0	10	0	7	9
Poliittiset ryhmittymät	16	1	16	8	1	0	3	3	1	5
Elinkeinoelämä, yrittäjät	5	1	7	1	38	2	5	4	1	5
Lehti itse	30	1	3	4	5	4	5	3	3	5
Vieras valtio, EU, kv-elin	7	0	5	27	2	0	1	1	0	3
Yritysten työntekijät	1	1	6	2	16	0	3	4	0	3
Julkishallinto ja -palvelut	5	0	9	2	5	0	2	3	1	3
Kansal.järj. harrastajat	1	1	6	0	2	0	3	0	0	2
Tiede, tutkimus	9	3	2	1	7	0	1	1	3	2
Muut viestimet	1	1	1	1	2	1	2	0	8	2
Poliisi, pelastustoimi	1	0	3	9	1	0	0	3	0	1
Puolustusvoimat	1	0	3	3	0	0	0	1	0	1
Uskonnollinen yhteisö	1	0	1	1	0	0	1	0	1	1
Maa- ja metsätalous	1	0	1	0	2	0	0	1	0	0
Riippumaton asiantuntija	2	0	0	1	1	0	1	0	0	0
Ay-liike	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0
Muu tai epäselvä	1	2	4	13	5	0	3	13	1	3
Ei ihmisiä	6	22	14	8	13	2	23	43	5	15
Yht. (%)	111	104	118	122	112	105	109	107	105	110
Kuvallisia juttuja (lkm)	134	339	691	221	167	518	998	75	362	3505

Pääkirjoitussivun kuvista suuri osa on artikkelin kirjoittajien pieniä kasvokuvia. Tästä syystä kuvien esiintyjissä korostuvat lehti itse, poliittiset ryhmittymät sekä tiede ja tutkimus.

Kulttuurisivuilla kirjoitetaan perinteisen taiteen ohella melko usein myös populaarikulttuurista, kuten pop-musiikista tai elokuvista, minkä vuoksi viihteen ja elokuvien edustajat esiintyvät peräti viidenneksessä kulttuurisivun juttujen kuvituksia.

Kotimaan sivun juttujen kuvituksissa selvästi useimmin esiintyvä ryhmä ovat yksityishenkilöt. Esiintyjä on katsottu yksityishenkilöksi silloin, kun hän esiintyy jutussa äänestäjänä, kuluttajana, kansalaisena, koululaisena, eläkeläisenä, asiakkaana tai asukkaana. Toiseksi eniten kotimaan sivuilla esiintyvät poliittisten luottamuselinten ja ryhmittymien edustajat. Kyse on sekä valtakunnanpolitiikkaa että kunnallispolitiikkaa käsittelevistä jutuista. Julkishallinnon ja julkisten palvelujen edustajat esiintyvät ehkä yllättävänkin vähän kotimaan osaston kuvissa, kun ottaa huomioon kuinka suuresti kotimaan journalismi kuitenkin tukeutuu julkisen alan virkamiehiin ja työntekijöihin lähteinä. Tässä ehkä näkyy lehtien pyrkimys tuoda erityisesti kuvissa esiin virkamiesnäkökulman sijaan kansalais- ja asukasnäkökulmaa.

Myös ulkomaanjuttujen kuvituksessa suurin ryhmä ovat yksityishenkilöt. Ulkomaanjuttujen kuvituksissa on usein katunäkymiä, ja myös jutuissa haastatellut paikalliset asukkaat esiintyvät kuvissa usein. Toki ulkomaan jutuissa on myös paljon kuvia valtiojohtajien ja kansainvälisten järjestöjen kokouksista.

Elinkeinoelämän johtajat ja yrittäjät esiintyvät reilussa kolmasosassa talousjuttujen kuvituksista. Yritysten työntekijöitä on 16 prosentissa talousjuttujen kuvituksista ja yksityishenkilöitä 10 prosentissa. Yritysten työntekijät esiintyvät taloussivuilla usein nimitysuutisten passikuvissa sekä työnsä ääressä yritysten ja talouden näkymistä kertovien juttujen kuvituskuvissa. Yksityishenkilöt puolestaan esiintyvät tyypillisesti katunäkymiä tai kauppojen asiakkaita esittävässä kuvituskuvissa, yleisötilaisuuksien yleisönä tai sitten juttuun haastateltuina kuluttajina tai lainanottajina.

4. Mieliidejuttujen kirjoittajat

Lehtien esiintyjäryhmien monimuotoisuutta tarkasteltiin edellä juttukuvituksista. Seuraavassa samaa teemaa analysoidaan mieliidejutuista. Analyysissä selvitetään, miten lehtien mieliidekirjoittajat jakautuvat yhtäältä miehiin ja naisiin ja toisaalta eri viiteryhmiin.

4.1. Mieliidekirjoittajien sukupuoli

Kirjoittajan sukupuoli oli tunnistettavissa 72 prosentissa mieliidekirjoituksista. Loput ovat lähinnä pääkirjoituksia, tekstiviestikokoomia ja nimimerkkikirjoituksia. Seuraavassa tarkastellaan vain niitä kirjoituksia, joista kirjoittajan sukupuoli voitiin tunnistaa. Nimimerkit jätettiin tarkastelun ulkopuolelle silloinkin, kun niihin sisältyi sukupuoleen viittaava ilmaus.

Taulukko 4.1. Naiset ja miehet mieliidejuttujen kirjoittajina

<i>Toimituksen mieliideet</i>	%
Nainen	36
Mies	64
Molemmat	1
Yht. (%)	100
Yht. (N)	277
<i>Asiantuntijamieliideet</i>	%
Nainen	28
Mies	61
Molemmat	11
Yht. (%)	100
Yht. (N)	190
<i>Yleisön mieliideet</i>	%
Nainen	30
Mies	66
Molemmat	4
Yht. (%)	100
Yht. (N)	367
<i>Muut</i>	%
Nainen	63
Mies	25
Molemmat	13
Yht. (%)	100
Yht. (N)	16
<i>Kaikki yhteensä</i>	%
Nainen	32
Mies	63
Molemmat	5
Yht. (%)	100
Yht. (N)	850

Niissä mieliidekirjoituksissa, joista kirjoittajan sukupuoli käy ilmi, kirjoittaja on 32 prosentissa nainen, 63 prosentissa mies, ja 5 prosentissa kirjoittajissa on kummankin sukupuolen edustajia (taulukko 4.1).

Mielipidekirjoituksen juttutyyppejä vaikuttaa olennaisesti sen statukseen. Tästä syystä kirjoittajien sukupuolta tarkastellaan myös erikseen 1) toimituksen omien mielipidejuttujen, 2) asiantuntijamielipiteiden ja 3) suuren yleisön mielipidejuttujen osalta.⁵

Eri mielipidejuttutyypeissä erot kirjoittajien sukupuolijakaumissa ovat yllättävänkin pieniä. Naisten kirjoittamien mielipidejuttujen osuus on kaikkiaan pienempi kuin miesten, mutta kirjoitukset eivät marginalisoidu yleisönosastoon ja tekstiviestipalstoille. Myös lehden omista mielipidejutuista ja asiantuntijamielipiteistä on naisten kirjoittamia kutakuinkin yhtä suuri osuus kuin mielipidekirjoituksista ylipäätään.

4.2. Mielipidekirjoittajien viiteryhmä

Lehtien yleisönosastoja kritisoidaan toisinaan siitä, että erityisesti nimimerkkikirjoitukset ovat usein pinnallisia ja tunteenomaisia. Jos taas mielipidesivuille valitaan vain parhaiten perustellut ja sävyiltään asialliset jutut, lehteä voidaan kritisoida siitä, että mielipideosasto täyttyy samojen eliittiasiantuntijoiden mielipiteistä kuin uutissivutkin. Seuraavassa lehtien mielipideaineistoa vertaillaan siltä kannalta, missä määrin mielipiteitään pääsevät esittämään ammatilliseen statukseensa vetoavat eri taustayhteisöjen edustajat ja missä määrin yksityiset kansalaiset ilman tällaista ammatillista statusta.

Useimmat tässä käytetyn luokituksen viiteryhmistä viittaavat siihen, että kirjoittaja esittää näkemyksensä työnsä puolesta tai ainakin vetoaa ammatilliseen asemaansa. Omissa nimissään mielipiteitä esittävät yksityishenkilöiden lisäksi yleensä nimimerkkikirjoittajat ja taustaryhmistä riippumattomat asiantuntijat. Kansalaisjärjestöjen edustajat, kansalaisaktiivit ja harrastajat sijoittuvat ammattinsa puolesta kirjoittavien ja yksityishenkilöiden välimaastoon. Toimituksen omat mielipiteet muodostavat oman selkeän ryhmänsä, ja jo luvussa 2.3 tehdyn juttutyypierittelyn perusteella tiedetään, että toimituksen omat jutut kattavat noin kolmanneksen mielipidejuttujen kokonaismäärästä.

Tulosten perusteella lehdet näyttävät itse olevan selvästi suurin mielipidekirjoittajaryhmä. Lehden omat tai muiden lehtien toimittajat ovat kirjoittajina yhteensä 41 prosentissa jutuista. Yksityishenkilöt, nimimerkkikirjoittajat ja riippumattomat asiantuntijat puolestaan ovat kirjoittajina yhteensä 36 prosentissa lehtien mielipidekirjoituksista. Jos tähän vielä lisätään kansalaisjärjestöjen, harrastajien ja aktivistien kirjoitukset, osuus on 38 prosenttia. Loput kirjoittajista tuovat nimensä yhteydessä esiin ammatillisen statuksensa, ja he ovat kirjoittajina yhteensä 24 prosentissa jutuista.

⁵ Lehden omia mielipidejuttuja ovat pääkirjoitus, toimittajan artikkeli ja toimittajakommentti. Asiantuntijamielipiteitä ovat lehden ulkopuolisten kirjoittajien yli- ym. artikkelit sekä muista lehdistä poimitut sitaatit. Suuren yleisön juttutyyppejä ovat yleisönosastojutut, tekstiviestikokoomat ja nettipoiminnat. Juttutyyppejä on käsitelty tarkemmin edellä luvussa 2.

Taulukko 4.2. Mieliopidekirjoittajien viiteryhmit⁶

	%
Lehti itse	31
Yksityishenkilö	20
Nimimerkki	15
Muut viestimet	10
Poliittiset ryhmittymät	5
Tiede, tutkimus	5
Julkishallinto ja -palvelut	3
Taide, kulttuuri	2
Elinkeinoelämä, yrittäjät	2
Kansal.järj. harrastajat	2
Viihde, muoti, elokuvat	1
Yritysten työntekijät	1
Urheilu	1
Riippumaton asiantuntija	1
Uskonnollinen yhteisö	1
Poliisi, pelastustoimi	1
Ay-liike	1
Puolustusvoimat	0
Vieras valtio, EU, kv-elin	0
Maa- ja metsätalous	0
Muu	0
Yht. (%)	103
Mieliopidekirj. yht. (lkm)	1184

⁶ Prosenttiosuuksien summa ylittää sadan, koska saman jutun kirjoittajina on toisinaan useiden viiteryhmiin edustajia.

5. Sukupuoli ja viiteryhmät kotimaan uutismaisissa jutuissa

Edellä on kuvattu sukupuolten ja eri viiteryhmien näkyvyyttä valokuvissa ja mielipidejuttujen kirjoittajina. Seuraavaksi sukupuolten ja viiteryhmien jakaumaa tarkastellaan kotimaan juttujen lähteistä. Jakaumat esitetään erikseen kaikista ja vain oman toimituksen tekemistä jutuista.

Juttujen lähteiksi on katsottu tahot, joiden puhetta lainataan tai jotka muuten on nimetty tietojen lähteeksi. Analyysi on tehty vain uutismaisista jutuista. Analyysissä ei siis ole mukana mielipide- eikä palveluaineisto. Kustakin jutusta on luokitettu vain yksi viiteryhmä sen mukaan, minkä edustajien puhe tai toiminta eniten määrittää juttutekstiä ja näkökulmaa. Sukupuoli on eritelty luokittelemalla onko jutun lähteinä mainittu 1) vain naisia, 2) vain miehiä, 3) molempia sukupuolia vai 4) onko niin, etteivät lähteet tai niiden sukupuoli käy jutusta ilmi. Luokittelut tehdään pelkästään juttutekstin nojalla, eikä valokuvia huomioida tässä lainkaan.

Uutismaisista jutuista havaittavat lähteet ovat tahoja, jotka yleensä varsin keskeisesti pääsevät määrittämään myös jutun näkökulmaa. Joskus tietysti juttuun haastatellut tahot ovat jutussa ikään kuin altavastaajan asemassa, mutta ehkä yleisemmin he määrittävät kehyksen, jossa asiaa tarkastellaan. Analyysi mittaa siis sitä, missä määrin yhtäältä miehet ja naiset ja toisaalta eri yhteiskuntaryhmät saavat näkökulmansa esiin lehtien kotimaan sivuilla.

5.1. Lähteiden sukupuoli

Noin puolet kotimaan uutismaisista jutuista on sellaisia, joista on tunnistettavissa ainakin jonkin lähteen sukupuoli (taulukko 5.1.). Toisessa puolessa uutisia lähteinä ei ole nimettyjä henkilöitä, vaan niissä tyypillisesti viitataan jostain organisaatiosta saatuun tietoon. Toimituksen itse tekemät jutut eivät tässä juuri poikkea kaikista kotimaan uutismaisista jutuista.

Taulukko 5.1. Kotimaan uutismaiset jutut, joista lähteen sukupuoli käy ilmi

<i>Kaikki uutismaiset jutut</i>	
Kotimaan juttuja kaikkiaan (N)	2796
Lähteen sukupuoli käy ilmi (N)	1319
Lähteen sukupuoli käy ilmi (%)	47
<i>Oman toimituksen uutismaiset jutut</i>	
Kotimaan juttuja kaikkiaan (N)	1891
Lähteen sukupuoli käy ilmi (N)	909
Lähteen sukupuoli käy ilmi (%)	48

Aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että uutisten esiintyjistä selvästi suurin osa on miehiä. Yleisradion pääuutislähetyksissä ja MTV3:n kymmenen uutisissa viikon aikana vuonna 1995 esiintyneistä henkilöistä miehiä oli 79 prosenttia ja naisia 21 prosenttia (Halonen 1999, 56-57). Syksyiltä 2006 kerätystä mediaseurantatutkimuksen aineistossa taas sukupuoleltaan

tunnistetuista juttujen päätoimijoista miehiä oli 74 prosenttia ja naisia 26 prosenttia (Saloniemi & Suikkanen 2007, 46).

Nyt käsillä olevassa erittelyssä tulokset ovat samansuuntaisia. Niistä kotimaan uutismaisista jutuista, joista lähteen sukupuoli ylipäättään on tunnistettavissa, lähteinä on vain naisia 16 prosentissa jutuista ja vain miehiä 62 prosentissa jutuista. Jutuista 22 prosentissa lähteinä on sekä naisia että miehiä. Osuudet eivät juuri muutu, kun tarkastellaan pelkästään toimituksen itse tekemiä juttuja.

Naiset ovat siis lähteinä joko yksin tai yhdessä miesten kanssa 38 prosentissa jutuista. Edellä luvussa 3.3 todettiin, että naisia esiintyy kaikkiaan 46 prosentissa niiden juttujen kuvituksista, joissa sukupuoli ylipäättään on tunnistettavissa. Kotimaan uutismaisten juttujen kuvituksista naiset esiintyvät 54 prosentissa ja miehet 79 prosentissa. Naisten osuus kuvien esiintyjistä on siis selvästi suurempi kuin heidän osuutensa tekstien lähteistä.

Taulukko 5.2. Lähteiden sukupuoli niissä kotimaan uutismaisissa jutuissa, joista lähteen sukupuoli käy ilmi

<i>Kaikki kotimaan uutismaiset jutut</i>		
	%	<i>N</i>
Vain naisia	16	216
Vain miehiä	62	819
Molempia	22	284
Yhteensä	100	1319
<i>Itse tehdyt kotimaan uutismaiset jutut</i>		
	%	<i>N</i>
Vain naisia	17	154
Vain miehiä	60	542
Molempia	23	213
Yhteensä	100	909

5.2. Keskeisin viiteryhmä

Yhteiskunnan eri tahojen pääsyä journalistiseen julkisuuteen on tutkittu paljon, ja tuloksena on usein ollut, että eniten näkyvyyttä saavat yhteiskunnan eri valtakoneistojen edustajat eli julkishallinnon ja talouselämän eliitit (Luostarinen 1994, 44). Edellä luvussa 3.4 kuitenkin havaittiin, että sanomalehtien valokuvissa esiintyvät eniten viihdemaailman hahmot, yksityishenkilöt ja urheilijat. Mieliopidekirjoittajista taas valtaosa on viestinen omaa väkeä ja yksityishenkilöitä.

Voikin olla niin, että aiemmissa tutkimuksissa on tarkasteltu erityisesti ns. kovia uutisia, lehtien etusivuja ja televisiouutisia. Kun tarkastelu ulotetaan sanomalehtien koko sisältöön, eliittien osuus pienenee samalla kun yksityishenkilöiden ja viihdemaailman osuus kasvaa. Osaksi kyse voi olla myös journalismin yleisestä viihteellistymisestä. On ilmeistä, että sanomalehdet ovat kuluneiden parinkymmenen vuoden aikana siirtäneet painopistettään eliittien toimien seurannasta kohti ihmisten arkea, kuluttaja-asioita ja viihdettä.

Seuraava analyysi koskee kotimaan uutismaisia juttuja, ja niissä voi olettaa esiintyjäjakauman olevan lähempänä uutistutkimuksen aiempia tuloksia. Analyysiä varten kustakin jutusta määriteltiin sen keskeisin viiteryhmä. Jutuista toisin sanoen arvioitiin, minkä viiteryhmän edustajien puhe tai toiminta määrittää eniten juttutekstiä ja sen näkökulmaa. Keskeisin viiteryhmä määriteltiin ensisijaisesti jutun lähteiden perusteella. Esimerkiksi rikos- ja onnettomuus uutisissa keskeisimmäksi viiteryhmäksi katsottiin tietojen lähde eli poliisi, ei rikoksen tekijä tai onnettomuuden uhri. Vaikka jutuissa olisi esiintynyt useiden eri viiteryhmiä edustajia, kustakin jutusta määriteltiin vain sen keskeisin viiteryhmä. Useimmissa tapauksissa keskeisin viiteryhmä oli suhteellisen helppo tunnistaa.

Kotimaan uutismaisten juttujen viiteryhmäjakauma (taulukko 5.3) muistuttaa uutisjournalismin totuttua esiintyjäkirjoa. Esimerkiksi syksyllä 2006 sanomalehtien etusivuilta sekä radion ja television uutislähetysistä kootussa mediaseuranta-aineistossa juttujen keskeisin esiintyjä oli useimmin julkishallinnon, suomalaisen politiikan, elinkeinoelämän tai kansainvälisen politiikan toimija (Saloniemi & Suikkanen 2007, 41). Tutkimuksia ei kuitenkaan voi suoraan verrata toisiinsa, sillä etusivuilla vinkataan luonnollisesti paljon muihinkin kuin kotimaan juttuihin.

Taulukko 5.3. Juttujen keskeisin viiteryhmä: kaikki kotimaan uutismaiset jutut

	%	N
Julkishallinto ja -palvelut	22	646
Poliisi, pelastustoimi	18	499
Poliittiset ryhmittymät	17	431
Elinkeinoelämä, yrittäjät	7	191
Kansal.järj. harrastajat	6	166
Tiede, tutkimus	5	153
Yksityishenkilö	5	149
Vieras valtio, EU, kv-elin	4	103
Puolustusvoimat	2	69
Ay-liike	2	51
Uskonnollinen yhteisö	2	45
Yritysten työntekijät	2	44
Maa- ja metsätalous	1	37
Muut viestimet	1	31
Viihde, muoti, elokuvat	1	22
Taide, kulttuuri	1	18
Riippumaton asiantuntija	0	9
Urheilu	0	8
Lehti itse	0	8
Muu tai epäselvä	4	116
Yhteensä	100	2796

Kotimaan juttujen kuvituksista tekstien viiteryhmäjakauma poikkeaa erityisesti siten, että julkishallinnon ja -palvelujen osuus on teksteissä huomattavasti suurempi.

Yksityishenkilöiden osuus taas on teksteissä huomattavasti pienempi. Poliittiset ryhmittymät ja luottamuselimet ovat kutakuinkin yhtä paljon esillä sekä kotimaan teksteissä että kuvissa.

Poliisi, oikeuslaitos tai pelastustoimi on keskeisin viiteryhmä 18 prosentissa kotimaan uutisteksteistä, mutta niiden edustajat esiintyvät vain 3 prosentissa kotimaan juttujen kuvituksista. Rikos-, onnettomuus- tai oikeusjutuissa on siis juttujen määrään nähden melko harvoin kuvia ainakaan niin, että kyseiset viranomaiset esiintyisivät niissä. Viiteryhmiä osuuksia juttukuvituksissa käsiteltiin tarkemmin edellä luvussa 3.4.

Poliisi-, oikeus ja pelastustoimen osuutta korostaa se, että analyysi on tehty juttujen lukumäärästä. Juttualasta niiden osuus on huomattavasti pienempi, 11 prosenttia. Tämä johtuu siitä, että kotimaan sivulla on lukumääräisesti paljon melko pienikokoisia rikos-, oikeus- ja onnettomuusjuttuja. Julkishallinnon ja -palvelujen osuus on pinta-alastakin laskien 22 prosenttia.

Julkishallintoa ja -palveluja koskevat jutut liittyvät usein lehtien levikkialueiden kuntien hankkeisiin tai valtakunnallisiin virkamiesselvityksiin. Tällaisissa jutuissa keskeisinä lähteinä ovat yleensä virkamiehet. Paikallisissa politiikan toimijoiden hallitsemissa jutuissa kyse voi olla kunnallisten luottamuselinten päätösuutisista tai jutuista, joissa paikallispoliitikot ottavat kantaa vireillä oleviin kysymyksiin. Valtakunnallisissa politiikan jutuissa kyse taas on usein eduskuntakeskustelun referoinneista ja ylipäätään tunnettujen valtakunnanpoliitikkojen kannanotoista.

Vieraiden valtioiden osuus on tässä otoksessa ehkä poikkeuksellisen korkea tilastointiviikolle osuneen EU–Venäjä -huippukokouksen takia. Koska kokous järjestettiin Suomessa, useimmat lehdet uutisoivat siitä kotimaan sivuillaan.

Taulukko 5.4. Juttujen keskeisin viiteryhmä: oman toimituksen tekemät kotimaan uutismaiset jutut

	%	N
Julkishallinto ja -palvelut	26	495
Poliittiset ryhmittymät	16	304
Poliisi, pelastustoimi	15	282
Elinkeinoelämä, yrittäjät	7	137
Yksityishenkilö	7	123
Kansal.järj. harrastajat	6	115
Tiede, tutkimus	4	81
Vieras valtio, EU, kv-elin	3	56
Yritysten työntekijät	2	41
Uskonnollinen yhteisö	2	37
Maa- ja metsätalous	2	31
Puolustusvoimat	1	25
Ay-liike	1	17
Muut viestimet	1	14
Taide, kulttuuri	1	12
Viihde, muoti, elokuvat	1	12
Lehti itse	0	8
Urheilu	0	7
Riippumaton asiantuntija	0	6
Muu tai epäselvä	5	88
Yht. (%)	100	
Yht. (N)		1891

Viiteryhmien osuudet muuttuvat hieman, kun tarkastellaan vain toimituksen itse tekemiä juttuja (taulukko 5.4). Poliisi-, oikeus- ja pelastustoimen osuus pienenee 15 prosenttiin. Poliittiset ryhmittymät ja luottamuselimet puolestaan nousevat toiseksi suurimmaksi ryhmäksi.

Kaikkiaan kotimaan uutismaisten juttujen keskeisimmät lähteet ja toimijat ovat juuri niitä mitä lehtiä arkisesti silmäillenkin voi havaita: julkishallintoa, poliisi- ja oikeusviranomaisia, luottamuselimiä ja poliitikkoja. Monien muiden viiteryhmien osuus jää pieneksi siitä yksinkertaisesta syystä, että niihin liittyviä aiheita käsitellään lehden muissa osastoissa. Silti monet kotimaan osastoon periaatteessa kuuluvat ryhmätkin jäävät kovin vähälle huomiolle. Esimerkiksi uskonnollisten yhteisöjen sekä maa- ja metsätalouden edustajat eivät juuri esiinny kotimaan sivuilla, ja koko lehden kuvallisten juttujen kuvituksissa he esiintyvät vielä harvemmin. Voikin olla, että näiltä alueilta löytyisi kiinnostavia journalistisia näkökulmia, jotka nyt vain syystä tai toisesta ovat jääneet uutisoinnin valtavirran katveeseen.

6. Kotimaan uutisten moniäänisyys ja keskusteleavuus

Yksi laadukkaan journalismin edellytyksistä on, että jutuissa tuodaan esiin tärkeimmät asiaan liittyvät näkökulmat eikä tyydytä vain yhden osapuolen versioon. Edelleen journalismilta odotetaan, että se toisi esiin ratkaisua vaativia kysymyksiä ja erimielisyyksiä ja virittäisi niihin liittyvää keskustelua. Kyse on tiedon monipuolisesta esittämisestä, kriittisyydestä ja keskusteleavuudesta.

Lehtien suoritusta mitataan seuraavassa selvittämällä ensin kotimaan uutismaisista jutuista havaittavien lähteiden lukumäärä. Sen jälkeen tutkitaan, missä määrin juttujen aiheina ovat erilaiset ratkaisua vaativat kysymykset ja erimielisyydet. Lopuksi selvitetään, otetaanko jutuissa kantaa kiistanalaisiin tai muuten avoimiin kysymyksiin ja tuovatko lehdet näin erilaisia intressejä päättäjien ja yleisön tietoon.

6.1. Lähteiden määrä

Hiukan juttutyypistä riippuu, missä määrin toimittajan käyttämät lähteet näkyvät valmiissa jutussa. Toisinaan jutut rakennetaan eri osapuolten sitaattien varaan, toisinaan toimittaja taas kirjoittaa kuvauksen asiasta viittaamatta käyttämiinsä lähteisiin lainkaan. Toimittajan juttua varten tekemän selvitystyön määrää ei siten voi täysin aukottomasti päätellä jutuissa näkyvistä lähteistä, mutta jossain määrin lähteiden määrä sitä todennäköisesti kuvaa. Lisäksi lähteiden nimeäminen tekee lukijalle mahdolliseksi arvioida tiedon luotettavuutta ja eri näkökulmiin liittyviä intressejä. Tosin aivan suoraan lähteiden määrästä ei voi päätellä myöskään jutun näkökulmien monipuolisuutta. Voihan olla, että jutussa haastatellaan paljonkin lähteitä, jotka kuitenkin kaikki edustavat samaa intressitahoa.

Yllä esitetyt varaukset huomioiden voidaan kuitenkin katsoa, että useiden lähteiden ilmeneminen jutusta yleensä ottaen on merkki siitä, että jutuissa todennäköisesti tuodaan esiin useita näkökulmia ja että toimittaja on panostanut jutun tekoon enemmän kuin vain yhden puhelinsoiton.

Seuraavassa analyysissä kustakin kotimaan uutismaisesta jutusta tai juttukokonaisuudesta on laskettu siitä ilmenevien lähteiden lukumäärä. Jos siis samaan kokonaisuuteen kuuluu pääjutun lisäksi kainalojuttuja, näiden kaikkien lähteet on laskettu yhteen. Sama taho on kuitenkin laskettu lähteeksi vain yhden kerran. Lähteitä ei ole laskettu kokonaisuuden yhteydessä olevista toimittajakommenteista. Jutusta ilmeneviksi lähteiksi on katsottu tahot, joiden puhetta lainataan tai joiden muuten kerrotaan olevan jutussa esitettyjen tietojen lähteenä.

Taulukossa 6.1 esitetään lähteiden määrä erikseen kaikista ja vain oman toimituksen tekemistä jutuista. Lähteitä tuodaan hieman enemmän esiin toimituksen omissa jutuissa, mutta ero kaikkiin juttuihin ei ole kovin suuri. Kahdessa kolmanneksessa jutuista esiintyy enintään yksi lähde, vajaassa neljänneksessä kaksi tai kolme lähdetä ja reilussa kymmenessä prosentissa neljä lähdetä tai enemmän.

Taulukko 6.1. Kotimaan uutismaisissa jutuissa ja juttukokonaisuuksissa mainittujen lähteiden lukumäärä

<i>Kaikki uutismaiset</i>		
	%	<i>N</i>
0-1	68	1296
2-3	22	417
4-5	7	131
Yli 5	4	72
Yhteensä	100	1916
<i>Oman toimituksen uutismaiset</i>		
	%	<i>N</i>
0-1	63	734
2-3	24	276
4-5	9	103
Yli 5	5	56
Yhteensä	100	1169

6.2. Avoimet kysymykset ja kannanotot

Pelkästään lähteiden määrä ei vielä kerro, käsitelläänkö jutuissa kiistanalaisia tai muuten avoimia kysymyksiä tai edustavatko jutun lähteet erilaisia näkökulmia jutun aiheeseen. Seuraavaksi katsotaan tarkemmin, missä määrin kotimaan uutismaisissa jutuissa käsitellään tällaisia avoimia kysymyksiä. Tuodaanko jutuissa ylipäätään esiin ratkaisua vaativia asioita tai erimielisyyksiä? Otetaanko niissä kantaa siihen, miten asioita pitäisi hoitaa? Tuoko lehti erilaisia intressejä päättäjien ja yleisön tietoon?

Analyysissä jutut luokiteltiin ensin niihin, joiden aiheena on jokin avoin kysymys ja niihin, joissa tällaista kysymystä ei käsitellä. Jutussa katsottiin olevan avoin kysymys, jos siinä viitattiin asiaan sisältyvään erimielisyyteen tai jos jutussa selvästi viitattiin jonkin ongelman ratkaisutarpeeseen tai sen uudentyyppeeseen ratkaisutapaan. Sen sijaan ongelman pelkän kuvailun ei katsottu tuovan juttuun avointa kysymystä. Edellytyksenä oli, että jutussa viitattiin joko ongelmaan liittyvään neuvotteluun, erimielisyyteen tai kritiikkiin tai sitten vaatimukseen, ehdotukseen tai uudelleenlaiseen suunnitelmaan ongelman ratkaisemiseksi.

Jos avointa kysymystä käsiteltiin, tutkittiin vielä, esittävätkö jutun lähteet asiaan liittyviä kannanottoja ja pääsevätkö keskenään vaihtoehtoisten tai erimielisten kantojen esittäjät jutussa esiin. Pääjuttua ja sen kainalojuttuja tarkasteltiin kokonaisuutena, eli jos yksi kanta esitettiin pääjutussa ja sille kriittinen toinen kanta kainalojutussa, juttukokonaisuuden katsottiin sisältävän erimielisiä kantoja.

Yllä kuvattujen luokituskriteerien avulla pyrittiin löytämään jutut, joissa ei ainoastaan kerrota tapahtumista tai kuvata ongelmallista tilannetta vaan joissa etsitään uudentyyppeisiä ratkaisuja, esitetään toisistaan eriäviä näkemyksiä, kritiikkiä, tai tehdään ehdotuksia siitä, miten asioita pitäisi ratkaista.

Analyysi osoitti, että keskimäärin noin 40 prosentissa kotimaan jutuista avoin kysymys on tavalla tai toisella esillä. Loppuihin noin 60 prosenttiin sisältyy valtaosa rikos- ja onnettomuus uutisista sekä sellaiset päätösuutiset, joissa ei käsitellä päätökseen liittyvää keskustelua tai päätöksen perusteena ollutta ongelmaa. Avointa kysymystä ei katsottu olevan myöskään jutuissa, joissa vain kuvailtiin ongelmaa tai sen rutiininomaista hoitamista ilman että olisi ehdotettu jotain uutta toimintatapaa tai kritisoitu nykyistä toimintatapaa.

Lehtien kesken ei ole kovin suuria eroja. Niitä tasoittavat STT:n politiikan jutut, joissa poliitikot esittävät usein kantojaan ja joissa toisinaan esitetään myös keskenään erimielisiä kantoja. Pelkästään oman toimituksen juttuja tarkasteltaessa lehtien väliset erot ovat hieman suurempia.

Taulukko 6.2. Kotimaan uutismaisissa jutuissa käsitellyt avoimet kysymykset ja kannanotot

<i>Kaikki uutismaiset jutut ja juttukokonaisuudet</i>		
	%	N
Ei avointa kysymystä	60	1148
Kysymys, ei kantoja	8	161
Kantoja, ei erimielisiä	23	443
Erimielisiä kantoja	9	164
Yhteensä	100	1916
<i>Oman toimituksen uutismaiset jutut ja juttukokonaisuudet</i>		
	%	N
Ei avointa kysymystä	62	723
Kysymys, ei kantoja	8	96
Kantoja, ei erimielisiä	21	248
Erimielisiä kantoja	9	102
Yhteensä	100	1169

Avointa kysymystä voidaan käsitellä ilman että jutussa mikään taho ottaa siihen itse kantaa. Kyse voi olla siitä, että jutussa kerrotaan omaksutusta uudesta toimintatavasta ja juttuun haastatellut henkilöt kuvailevat tätä toimintatapaa. Jutun lähde voi myös kertoa erimielisyydestä, johon hän ei itse ota kantaa. Samoin toimittaja voi omissa nimissään kertoa erimielisyydestä, neuvotteluista tai jonkin ongelman ratkaisutarpeesta. Tällaisia olivat esimerkiksi seuraavat Etelä-Saimaassa 22.11. julkaistut jutut:

Eurooppalaista rajaturvallisuutta pohditaan Imatralla
Lappeenrannan seudun haja-asutusalueille jätevesiprojekti
Myös Suomenniemi tahtoo neuvotella Lappeenrannan kanssa

Avointa kysymystä ilman kannanottoja käsittelevät jutut pitävät erilaisia kehitys- ja keskusteluprosesseja esillä, mutta asiaan liittyvistä intresseistä lukija ei niiden avulla useinkaan saa tietoa, ei ainakaan osapuolten itsensä esittämänä.

Jutuissa esitetyiksi kannanotoiksi katsottiin vain tapaukset, joissa kannanottaja esiintyy jutussa lähteenä. Näin pyrittiin varmistamaan, että huomiodut kannanotot on lehdessä esitetty kutakuinkin niiden esittäjien omasta näkökulmasta. Esimerkiksi seuraavasta katkelmasta Suomen yrittäjien näkemystä ei luokiteltu kannanotoksi, mutta juttuun haastatellun Christoffer Taxellin näkemys luokiteltiin:

Elinkeinoelämän keskusliiton puheenjohtaja Christoffer Taxell torjuu Suomen yrittäjien arvostelun siitä, että EK ajaisi vain suurten yritysten etua. Isot ja pienet yritykset ovat nyt tiukemmin sidoksissa toisiinsa kuin koskaan aiemmin. (Kaleva 20.11.)

Kannanotoiksi katsottiin myös toimielinten päätökset, jos jutussa selostettiin erimielisyyttä tai ongelmaa, johon päätöksellä otettiin kantaa. Sen sijaan pelkästään päätöksen toteavissa jutuissa ei katsottu olevan enempää avointa kysymystä kuin kannanottoakaan.

Vajaassa kolmanneksessa jutuista ainakin joku esittää erimielisyyteen tai ratkaisua vaativaan kysymykseen liittyvän kannan. Tällöin kantoja on tyypillisimmin vain yksi tai eri kannat tukevat ja täydentävät toisiaan. Näin on noin viidenneksessä jutuista. Toisilleen kriittisiä tai vaihtoehtoisia kantoja taas esitetään vajaassa kymmenneksessä jutuista.

Lehdissä julkaistiin runsaasti uutisia poliitikkojen kannanotoista. Monissa niistä vain yksi poliitikko esitti kantansa. Tällaisia olivat esimerkiksi seuraavat STT:n välittämät uutiset:

SDP:n Viitanen: Bioenergia hiertää yhä (Kaleva 25.11.)

Häkämies vaatii pääministeriä puuttumaan rekkajonoihin (Kouvolan Sanomat 20.11.)

Valtakunnanpolitiikkaa koskevissa uutisissa on melko paljon myös juttuja, joissa esitetään toisilleen vaihtoehtoisia tai kriittisiä kantoja. Nämä on usein tehty eduskuntakeskusteluista. Toimittaja on myös voinut lainata jotain aiempaa kriittistä kannanottoa. Esimerkiksi seuraavaan STT:n välittämään Rkp:n puheenjohtajan Stefan Wallinin haastatteluun on saatu kriittinen vastakannanotto lainaamalla presidentti Tarja Halosen varhaisempaa puhetta:

Puolustusministeri Seppo Kääriäisen (kesk.) Nato-lausunnot nostattivat äskettäin lyhyen mutta tiiviin keskustelun. Myös presidentti Tarja Halonen otti asiaan kantaa ja sanoi, ettei Suomen jäsenyys sotilasliitossa ole ajankohtainen.

Wallin osoittaa kuitenkin ymmärtämystä eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtaja Liisa Jaakonsaarelle, joka moitti valtionjohtoa Nato-keskustelun tukahduttamisesta.

– En halua lopettaa keskustelua. Se minkä me tiedämme on, että seuraavan hallituksen on hyväksyttävä turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, ja sen on myös käsiteltävä suhdettamme Natoon, Wallin sanoi. (Kouvolan Sanomat 21.11.)

Yksi selvästi erottuva ryhmä toisilleen kriittisiä kantoja sisältäviä juttuja olivat oikeusjutut, joissa eri osapuolet puolustivat näkemyksiään. Tällainen on esimerkiksi juttu Turun hallinto-oikeuteen tehdystä kyläkoulujen lakkautusta koskevasta valituksesta. Jutussa referoidaan sekä valittajia että Rauman kaupunginhallituksen vastinetta. (Satakunnan Kansa 21.11.)

Oikeusjutuissa erimielisiksi kannoiksi yleensä katsottiin tuomioistuimen päätös ja syytetyn tai

muun osapuolen siihen ilmoittama kriittinen kanta, vaikkei kannanottoja kovin laajasti olisi selostettukaan.

Lehtien omien toimitusten tekemissä, toisilleen kriittisiä kantoja sisältävissä jutuissa on usein haastateltu monia lähteitä, ja jutut voivat olla varsin laajoja selvityksiä puheena olevasta aiheesta. Esimerkiksi Kouvolan Sanomissa käsiteltiin tällä tavoin Kouvolan seudun ammattiopiston työilmapiiriin liittyviä ongelmia (24.11.), Etelä-Saimaassa alkoholiveron korotussuunnitelmia (24.11.), Satakunnan Kansassa Porin kaupungin talousarviota (21.11.), Hufvudstadsbladetissa alkoholiveron korotusta (21.11. ja 24.11.), Kalevassa kirjastojen sunnuntaiukioloa (26.11.) ja Kainuun Sanomissa kysymystä Talvivaaran kaivoshankkeen kehittämisrahoista (21.11.)

Tuomalla esiin avoimia kysymyksiä ja toisilleen kriittisiä kantoja lehdet täyttävät tehtävänsä julkisen keskustelun virittäjänä ja erilaisten intressien esiintuojana. Vaikka avointen kysymysten ja niihin liittyvien kannanottojen käsittelylle ei mitään ehdottoman oikeaa määrällistä tavoitetta olekaan, voi ehkä kuitenkin arvioida, että keskiarvon ylittävät osuudet niin avointen kysymysten käsittelyssä kuin toisilleen kriittisten kantojen esittämisessäkin kertovat myös toimituksen keskimääräistä määrätietoisemmasta journalistisesta otteesta.

7. Lopuksi

Edellä tutkittiin sanomalehtien sisällön monipuolisuutta juttutyyppeiden sekä juttujen ja kuvien esiintyjäjakaumien avulla. Lehtien moninäkökulmaisuuksista ja keskusteleavuudesta puolestaan tarkasteltiin laskemalla kotimaan jutuista havaittavien lähteiden määrää sekä erittelemällä erimielisyyksiä tai muita avoimia kysymyksiä käsittelevien juttujen ja niihin liittyvien kannanottojen osuuksia.

Sanomalehtien sisällöstä reilu kaksi kolmannesta koostuu uutismaisista jutuista, noin kymmenesosa mielipidejutuista ja noin viidennes palveluaineistosta. Jakauma kertoo siitä, missä määrin lehdet painottavat journalistisesti toimitettuja tietoja ja taustoja, missä määrin pohdintaa ja keskustelua ja missä määrin käytännöllistä tai viihdyttävää, ei varsinaisesti juttumuotoon kirjoitettua sisältöä.

Uutismainen, tietoja ja taustoja tarjoava aineisto kattaa siis edelleen suurimman osan lehtien alasta, mutta yleinen vaikutelma on, että mielipide- ja palveluaineistojen osuudet olisivat viime vuosien ja vuosikymmenten aikana kasvaneet. Vaikuttaa esimerkiksi siltä, että toimittajilta nykyisin edellytetään huomattavasti aiempaa enemmän henkilökohtaista kommentointia lehden sivuilla. Näin toimittajat ja heidän mielipiteensä tulevat lukijoille tutuiksi, ja journalismista ylipäättään ehkä tulee aiempaa persoonallisempaa. Nyt kun täsmälliset osuudet vuodelta 2006 ovat tiedossa, olisikin kiinnostavaa jatkossa seurata, kuinka uutis-, mielipide- ja palveluaineiston osuudet kehittyvät tulevina vuosina.

Valokuvien esiintyjien, mielipidejuttujen kirjoittajien ja kotimaan uutisten lähteiden jakaumissa nousi esiin muutamia kiinnostavia seikkoja. Esimerkiksi valokuvien kuvituksissa väestöosuuteensa nähden eniten ”yliedustettuja” ovat nuoret aikuiset, eivät suinkaan keski-ikäiset. Onko sittenkin niin, että ainakin kuvillaan sanomalehdet hakevat aktiivisimmin kontaktia nimenomaan nuoriin aikuisiin? Kiinnostavaa olisi myös selvittää, miten kuvissa esiintyvien ikäjakauma suhteutuu toimittajien ja kuvaajien ikäjakaumaan. Valitaanko kuvattavaksi ja haastateltavaksi hieman muita todennäköisemmin oman ikäisiä ihmisiä?

Sukupuolijakaumaa koskevissa analyysissä tulokset olivat melko odotettuja: miehet ovat esillä selvästi naisia enemmän.

Kiinnostava tulos oli myös se, että koko lehtiä tarkasteltaessa valokuvissa esiintyvät eniten viihdemaailman hahmot, yksityishenkilöt ja urheilijat. Poliitikkojen ja julkishallinnon edustajien osuudet jäävät näistä kauas jälkeen. Lehtiä kokonaisuutena tarkastellen yleisilme ei siis ole erityisen poliittika- tai byrokratiavetoinen. Kotimaan ja ulkomaan sivuillakin yksityishenkilöt ovat selvästi useimmin kuvissa esiintyvä ryhmä. Tässä voi näkyä lehtien ehkä aktiivinenkin pyrkimys tuoda jutuissa esiin virkamiesnäkökulman sijaan kansalais-, kuluttaja- ja asukasnäkökulmaa.

Kotimaan juttujen teksteissä asioita kuitenkin tarkastellaankin eniten julkishallinnon, poliisi-, oikeus- ja pelastustoimen sekä poliittisten luottamuselinten ja ryhmittymien näkökulmasta. Yksityishenkilöiden osuus on vain viisi prosenttia ja viihdemaailman osuus vain prosentin.

Monien viiteryhmien pieni edustus kotimaan jutuissa selittyy sillä, että niille ominaisia aihepiirejä käsitellään lehden muissa osastoissa. Silti monet sellaisetkin ryhmät, jotka periaatteessa kuuluisivat kotimaan sivuille jäävät vähälle huomiolle. Esimerkiksi uskonnollisten yhteisöjen sekä maa- ja metsätalouden edustajat eivät juuri esiinny kotimaan sivuilla, ja koko lehden juttukuvituksissa he esiintyvät vielä harvemmin.

Kahdessa kolmanneksessa kotimaan uutismaisista jutuista tai juttukokonaisuuksista on havaittavissa enintään yksi lähde. Lähteiden määrittely on aina hieman tulkinnanvaraista, mutta silti tulos kertoo siitä, että varsin suuri osa lehtien uutisaineistoa on rutiininomaisia, ehkä tosiaankin vain yhdestä lähteestä hankittuja juttuja. Tällaisia ovat enimmäkseen rikos- ja onnettomuus uutiset ja usein myös kunnallisten toimielinten päätöksistä kertovat uutiset. Tosin toisinaan esimerkiksi valtuuston kokouksista tehdyissä jutuissa esiin pääsevät useatkin kokouspuheenvuorojen esittäjät, ja joukossa oli myös onnettomuus- ja oikeusuutisia, joissa tapahtumia valotettiin useiden eri osapuolten haastatteluin.

Päätöksistä ja tapahtumista tiedottamisen ohella lehtien olisi myös tuotava ratkaisua vaativia kysymyksiä ja erimielisyyksiä julkisen keskustelun kohteeksi. Analyysin perusteella lehdet näyttävät jossain määrin näin toimivankin, sillä noin 40 prosentissa jutuista käsitellään jollain tapaa kiistanalaista, uuteen toimintatapaan tähtäävää tai muuten avointa kysymystä. Noin kolmanneksessa jutuista jokin lähteistä myös esittää aiheeseen liittyviä kannanottoja, joskin vain alle kymmenessä prosentissa jutuista esitetyt kannat ovat toisilleen kriittisiä tai vaihtoehtoisia.

Tuodessaan esiin ratkaisua vaativia tai riidanalaisia kysymyksiä ja niihin liittyviä näkökantoja lehti siis toteuttaa tehtävänsä julkisen keskustelun organisoijana. Erilaisten näkökantojen esiin pääsy ei kuitenkaan vielä kerro kovin paljon keskustelun dialogisuudesta eli näkökulmien vuorovaikutuksesta. Voihan olla, että keskustelun osapuolet esittävät omat kantansa piittaamatta lainkaan vaihtoehtoisista näkökannoista tai edes perustelematta näkökantojaan jutussa.

Tämän tutkimuksen yhteydessä testattiin myös analyysiä, jolla olisi selvitetty jutuissa esitettyjen kantojen perusteluja sekä toisten kantojen huomioimista. Luokittelua ei kuitenkaan onnistuttu saamaan riittävän luotettavaksi, ja niin se jätettiin tästä raportista pois. Jatkossa kehitystyötä olisi kuitenkin kiinnostavaa jatkaa ja näin saada mittari myös erilaisten näkökulmien perusteluille ja vuorovaikutukselle.

Raportissa esitetyt jakaumat eivät suoraan kerro journalismin laadusta, eikä mitään ehdottomasti parasta jakaumaa ole olemassa. Luvut antavat kuitenkin hyvän lähtökohdan laadun arvioinnille ja sitä koskevalle keskustelulle. Tässä raportissa esitetyt jakaumat luovat vertailukohdan toisille tutkimuksille, joissa selvitetään samantapaisia kysymyksiä. Analyysiin

osallistuneet lehdet puolestaan voivat verrata oman lehtensä piirteitä toisten lehtien tuloksiin tai lehtien keskimääräisiin piirteisiin.

Lähteet

Halonen, Irma-Kaarina (1999) Matka journalismin sukupuolittumisen strategisille alueille. Acta Universitatis Tamperensis 669. Tampereen yliopisto.

Halonen, Irma-Kaarina (2002) Sukupuolen paikkoja median ikämatriisissa. Tiedotustutkimus 25:3.

Luostarinen, Heikki (1994) Mielen kersantit. Julkisuuden hallinta ja journalistiset vastastrategiat sotilaallisissa konflikteissa. Juva: Hanki ja jää.

Pietilä, Veikko (1973) Sisällön erittely. Helsinki: Gaudeamus.

Saloniemi, Aira & Suikkanen, Risto (2007) Suomalaisen uutismedian vuosiseuranta. Pilottitutkimus 2006. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja B 46. Tampereen yliopisto.

LIITE 1

Syventävä sisällönanalyysi: luokitusrunko

Koko lehteä koskevat muuttujat

1. Juttutyypit*Uutismaiset jutut*

1. Yksittäinen uutisjuttu
2. Uutiskokonaisuuden pääjuttu
3. Feature, reportaasi, viihdelukemisto (kuvailevat elämäntapajutut, viihteelliset juttusarjat, ”50v sitten”)
4. Henkilöjuttu (merkkipäiväjutut, julkkishaastattelut, nekrologit)
5. Taustajuttu juttukokonaisuuden yhteydessä
6. Tietolaatikko juttukokonaisuuden yhteydessä
7. Muu kainalojuttu
8. Vinkki juttu (etusivu, avaus, vinkit nettisivulle)
9. Kritiikit ja esittelyt (kirjallisuus, musiikki, taide, rtv ym.)
10. Muu uutismainen juttu (katugallupit, ”tyhmät kysymykset”, lyhyet tapahtumapuffit)

Mielipidejutut

11. Pääkirjoitus
12. Toimittajan artikkeli tai kolumni
13. Toimittajan kommentti juttukokonaisuuden yhteydessä
14. Muut lehdet -palsta, sitaatit
15. Ulkopuolisen artikkeli tai kolumni, (yliöt, pakinat, hartauskirjoitukset...)
16. Yleisönosastojuttu
17. Tekstiviestikokooma
18. Netistä poimittua
19. Muu mielipidejuttu

Palveluaineisto

21. Radio- ja televisio-ohjelmatiedot
22. Urheilu- ja pelitulokset
23. Henkilöuutiset (luettelonomaiset uutiset nimityksistä, väitöksistä, syntymäpäivistä yms.)
24. Tapahtumakalenterit
25. Pörssi- ja rahastotaulukot yms.
26. Sää tiedotukset
27. Päiväritiedot (nimipäivät, auringonnousut, tunnussanat)
28. Viihde (pilapiirroksat, sarjakuvat, horoskoopit, tietokilpailut, ristikot...)
29. Oikaisut
30. Muu palvelu- ja luetteloaineisto (sisällysluettelo, ohjeet kirjoittajille...)

2. Valokuvan tyyppi (multiresponse)

0. Kuvissa ei ole ihmisiä
1. Henkilöpotretti ilman miljöötä (passikuva, luokkakuva...)
2. Henkilöpotretti miljöössä
3. Toiminnallinen henkilökuva
4. Ihminen esiintyy kuvassa ilman että kasvot näkyisivät (usein symbolikuvia)

3. Valokuvan esiintyjien ikäryhmä (multiresponse)

0. Kuvissa ei ole ihmisiä tai ikää ei voi määrittää
1. Jutun valokuvissa esiintyy lapsia (arviolta alle 18v)
2. Jutun valokuvissa esiintyy nuoria aikuisia (arviolta 18-35)
3. Jutun valokuvissa esiintyy keski-ikäisiä (arviolta 35-65)
4. Jutun valokuvissa esiintyy eläkeläisiä (arviolta yli 65 vuotiaat)

4. Valokuvan esiintyjien sukupuoli (multiresponse)

0. Kuvissa ei ole ihmisiä tai sukupuolta ei voi määrittää
1. Jutun valokuvissa esiintyy tyttöjä tai naisia
2. Jutun valokuvissa esiintyy poikia tai miehiä

5. Valokuvan esiintyjien viiteryhmä (multiresponse)

0. Kuvassa ei ole ihmisiä
1. Ylikansallinen tai ulkomainen poliittinen, taloudellinen, sotilaallinen tai muu liittoutuma, järjestö tai valtio.
2. Poliittiset luottamuselimet tai ryhmittymät (presidentti, valtioneuvosto, eduskunta, kunnanvaltuusto, lautakunnat, puolueet)
3. Julkinen yleishallinto, sosiaali-, terveydenhuolto- ja sivistyspalvelut (valtio, maakuntaliitot, kunnat, kuntainliitot).
4. Poliisi, pelastustoimi, palokunta, oikeusviranomaiset
5. Puolustusvoimat, rajavartiolaitos
6. Tieteen- ja tutkimuksen harjoittajat
7. Elinkeinoelämän järjestöt, yksittäisten yritysten johto, yrittäjät
8. Ammattiyhdistysliike.
9. Kirkollinen tai uskonnollinen yhteisö.
10. Maa- ja metsätalous, maanviljelijät, maatalouden etujärjestöt.
11. Kansalaisjärjestöt, kansalaisaktiivit, harrastajat (muu kuin urheilu tai taide)
12. Urheilu, urheilujärjestöt
13. Taide, kulttuuri, niiden laitokset ja järjestöt
14. Tiedotusväline tai sitä edustava henkilö, esimerkiksi toimittaja
15. Viihde- ja muotiteollisuus, populaarikulttuuri, elokuvat
16. Yritysten työntekijät (ei yritysjohto)
17. Yksityishenkilö: äänestäjä, kuluttaja, kansalainen, koululainen, eläkeläinen, asiakas, asukas
18. Taustayhteisöistä riippumaton asiantuntija ("mielipidevaikuttaja", eläkeläisasiantuntija)
19. Lehti itse (esim. lehden oman toimittajan kuva jutun yhteydessä)
20. Muu taho tai epäselvä.

Vain mielipidejuttuja koskevat muuttajat

6. Kirjoittajan sukupuoli (multiresponse)

0. Sukupuolta ei tunnistettu (esim. nimimerkki tai anonyymi pääkirjoitus)
1. Kirjoittajissa on naisia
2. Kirjoittajissa on miehiä

7. Kirjoittajan viiteryhmä (multiresponse)

(Koodataan kustakin jutusta kaikkien sen kirjoittajien viiteryhmät)

1. Ylikansallinen tai ulkomainen poliittinen, taloudellinen, sotilaallinen tai muu liittoutuma, järjestö tai valtio.
2. Poliittiset luottamuselimet tai ryhmittymät (presidentti, valtioneuvosto, eduskunta, kunnanvaltuusto, lautakunnat, puolueet)
3. Julkinen yleishallinto, sosiaali-, terveydenhuolto- ja sivistyspalvelut (valtio, maakuntaliitot, kunnat, kuntainliitot).
4. Poliisi, pelastustoimi, palokunta, oikeusviranomaiset
5. Puolustusvoimat, rajavartiolaitos
6. Tieteen- ja tutkimuksen harjoittajat
7. Elinkeinoelämän järjestöt, yksittäisten yritysten johto, yrittäjät
8. Ammattiyhdistysliike.
9. Kirkollinen tai uskonnollinen yhteisö.
10. Maa- ja metsätalous, maanviljelijät, maatalouden etujärjestöt.
11. Kansalaisjärjestöt, kansalaisaktiivit, harrastajat
12. Urheilu, urheilujärjestöt
13. Taide, kulttuuri, niiden laitokset ja järjestöt
14. Tiedotusväline tai sitä edustava henkilö, esimerkiksi toimittaja
15. Viihde- ja muotiteollisuus, populaarikulttuuri, elokuvat
16. Yritysten työntekijät (ei yritysjohto)
17. Yksityishenkilö: äänestäjä, kuluttaja, kansalainen, koululainen, eläkeläinen, asiakas, asukas
18. Taustayhteisöistä riippumaton asiantuntija ("mielipidevaikuttaja", eläkeläisasiantuntija)
19. Lehti itse (esim. pääkirjoitus tai oman toimittajan kolumni)
20. Nimimerkki
21. Muu

Vain kotimaan uutismaisia juttuja koskevat muuttajat

8. Jutun henkilöiden/tahojen keskeisin viiteryhmä

(Viiteryhmäksi määritellään se, minkä edustajien puhe tai toiminta eniten määrittää juttutekstiä ja sen näkökulmaa. Valokuvia ei huomioida tässä.)

1. Ylikansallinen tai ulkomainen poliittinen, taloudellinen, sotilaallinen tai muu liittoutuma, järjestö tai valtio.
2. Poliittiset luottamuselimet tai ryhmittymät (presidentti, valtioneuvosto, eduskunta, kunnanvaltuusto, lautakunnat, puolueet)
3. Julkinen yleishallinto, sosiaali-, terveydenhuolto- ja sivistyspalvelut (valtio, maakuntaliitot, kunnat, kuntainliitot).
4. Poliisi, pelastustoimi, palokunta, oikeusviranomaiset
5. Puolustusvoimat, rajavartiolaitos
6. Tieteen- ja tutkimuksen harjoittajat
7. Elinkeinoelämän järjestöt, yksittäisten yritysten johto, yrittäjät
8. Ammattiyhdistysliike.
9. Kirkollinen tai uskonnollinen yhteisö.
10. Maa- ja metsätalous, maanviljelijät, maatalouden etujärjestöt.
11. Kansalaisjärjestöt, kansalaisaktiivit, harrastajat
12. Urheilu, urheilujärjestöt
13. Taide, kulttuuri, niiden laitokset ja järjestöt
14. Tiedotusväline tai sitä edustava henkilö, esimerkiksi toimittaja
15. Viihde- ja muotiteollisuus, populaarikulttuuri, elokuvat
16. Yritysten työntekijät (ei yritysjohto)
17. Yksityishenkilö: äänestäjä, kuluttaja, kansalainen, koululainen, eläkeläinen, asiakas, asukas
18. Taustayhteisöistä riippumaton asiantuntija ("mielipidevaikuttaja", eläkeläisasiantuntija)
19. Lehti itse (haastateltu esim. oman lehden päätoimittajaa)
20. Muu taho tai epäselvä.

9. Jutusta havaittavien lähteiden sukupuoli

(Valokuvia ei huomioida tässä.)

0. Lähteet tai niiden sukupuoli eivät käy jutusta ilmi
 1. Lähteinä on vain naisia
 2. Lähteinä on vain miehiä
 3. Lähteinä on sekä naisia että miehiä

10. Jutusta (juttukokonaisuudesta) havaittavien lähteiden lukumäärä: ____ kpl

(kirjataan vain kokonaisuuden pääjuttuun)

11. Jutussa (juttukokonaisuudessa) esitetyt kannanotot avoimeen kysymykseen tai erimielisyyteen

(kirjataan vain kokonaisuuden pääjuttuun)

0. Ei ongelmallista kysymystä tai erimielisyyttä
 1. Kysymystä käsitellään, mutta siihen ei oteta kantaa
 2. Jutussa otetaan kantaa, mutta siinä ei esiinny toisilleen kriittisten tai vaihtoehtoisten kantojen esittäjiä
 3. Jutussa esiintyy toisilleen kriittisten tai vaihtoehtoisten kantojen esittäjiä

LIITE 2: LUOKITUSOHJEET

Syventävä sisällönanalyysi: luokitusohjeet**Muuttuja 1: juttutyypit**

Muuttujan tarkoituksena on kuvata yhtäältä juttujen jakaumaa 1) uutismaisiin juttuihin, 2) mielipidejuttuihin ja 3) palveluaineistoon. Toiseksi luokitus kertoo, missä määrin lehdessä on pääjuttuja täydentäviä juttutyyppejä, kuten tietolaatikkoja, kommentteja ja taustajuttuja. Tällä kuvataan, missä määrin lehdessä on tapana rakentaa juttuaiheesta usean juttuelementin kokonaisuus.

Uutismaisilla jutuilla lehti tarjoaa lukijoille journalistisesti toimitettuja tietoja, taustoja ja elämyksiä. Mielipidejutuilla lehti tarjoaa pohdintaa, keskustelua ja myös kutsuu lukijoitaan osallistumaan keskusteluun. Palveluaineistolla lehti taas tarjoaa lukijoilleen käytännöllisiä tietoa ja ajanvietettä ilman erityisempää journalistista panosta. Tämä ei tarkoita, ettei palveluaineiston tuottaminenkin edellytä taitoa ja vaivaa. Se vain ei ole samalla tavalla journalistisesti kirjoitettua kuin uutis- ja featureaineisto.

Uutismaisia juttuja koodatessa keskeisin jako kulkee siinä, onko kyseessä yksittäinen juttu tai juttukokonaisuuden pääjuttu vai juttukokonaisuutta täydentävä juttu. Ensin katsotaan onko kyse yksittäisestä jutusta tai juttukokonaisuuden pääjutusta. Jos on, päätetään onko se yksittäinen uutisjuttu (1), uutiskokonaisuuden pääjuttu (2), feature-juttu (3), henkilöjuttu (4), kritiikki tai esittely (9) vai muu uutismainen juttu (10). Jos ei ole, se koodataan taustajutuksi (5), tietolaatikoksi (6), muuksi kainalojutuksi (7) tai vinkkijutuksi (8). **Kaikki pääjuttuun liittyvät jutut koodataan johonkin näistä kolmesta luokasta.** Sisäsivun uutisjuttu luokitellaan yksittäiseksi uutisjutuksi (1), vaikka siitä olisi etusivulla vinkki-juttu, ellei juttuun liity sisäsivulla tietolaatikkoa, kommenttia tai muuta kainalojuttua. Taustajutuksi (5) luokitellaan pääjutun aihetta taustoittavat tai täydentävät jutut, jotka eivät sisällä ajankohtaista, uutismaista ainesta. Taustajutut usein kertaavat tapahtumia ja ne perustuvat pääasiassa kirjallisiin lähteisiin.

Henkilöjuttu (4) on tavallaan feature-jutun alalaji. Toisin sanoen uutisjutut koodataan uutisjutuiksi, vaikka niissä haastateltaisiinkin vain yhtä henkilöä. Henkilöjutuiksi taas koodataan ajattomat, feature-tyyppiset jutut, joissa yksittäinen henkilö tuodaan korostetusti esille. Tällaisia juttuja on usein päiväyri-sivulla, samoin kulttuurisivujen taiteilijajutut ovat usein henkilöjuttuja.

Muiksi uutisjutuksi (10) luokitellaan muun muassa katugallupit, ”tyhmit kysymykset” sekä pienet menovinkkipalstan jutut, joissa on hieman kertovaa tekstiä, mutta joissa ei kuitenkaan referoida haastateltuja.

Luokitus kertoo kuinka paljon lehdessä on pääjuttuja täydentäviä elementtejä (5-8) suhteessa pääjuttuihin tai itsenäisiin juttuihin (1-3, 9-10). Tämä on luokituksen keskeisin jako. Jos esimerkiksi pääjutun kainalona on henkilöjuttu, se merkitään muuksi kainalojutuksi (7) eikä henkilöjutuksi (4). Samoin kritiikit merkitään pääjutun yhteydessä muuksi kainalojutuksi (7). Tässä on perusteena se, että pääjutun yhteydessä henkilöjutun, katugallupin tai kritiikin rooli ja luonne on erilainen kuin jos ne olisivat lehdessä itsenäisinä juttuina.

Toiseksi luokitus kertoo, missä määrin lehdessä painottuvat ajankohtaiset uutisjutut enemmän tai vähemmän ajattomiin ja taustoittaviin feature-juttuihin tai henkilöjuttuihin.

Uutisjutut kertovat tyypillisesti jostain tapahtumasta, ja niissä toimittajan oman silminnäkijähavainnoinnin tai yleistietämyksen osuus on yleensä suhteellisen pieni. Juttukertojan oma teksti on tiivistä ja faktapainotteista, joko lähteitä referoivaa tai tietoja kertovaa.

Featuret, reportaasit ja viihdelukemistot ovat uutisjuttuja ajattomampia. Ne voivat olla laajoja taustoittavia juttuja, joissa toimittaja ikään kuin omalla äänellään kertoo asioista. Toiseksi kyse voi olla toimituksen ideoimasta viihteellisestä juttusarjasta, joissa vaikkapa esitellään yksi kerrallaan läänien pääkaupunkeja. Edelleen tähän ryhmään luokitellaan kuvailevaan tyyliin tehdyt elämäntapa- ja kuluttajajutut, kuten autotestit ja kuvaukset matkailukohteista sekä valistusjutut, joissa ei uutisoida uutta tutkimustietoa tms. Näistäkin teemoista julkaistut uutiset esim. tutkimustuloksista tms. luokitellaan kuitenkin uutisjutuiksi. Feature, reportaasi ja viihdelukemisto -luokkaan luokitellaan myös ajattomat viihteelliset jutut, jotka tyyliältään selvästi poikkeavat uutisjutuista.

Henkilöjutuissa painopiste on asian sijaan henkilössä. Tällaisia ovat merkkipäiväjutut, useat julkishaastattelut ja nekrologit. Henkilöjutuiksi luokitellaan myös henkilöön keskittyvien juttusarjojen jutut, kuten ”viikon kasvo” jne. Samoin henkilöjutuiksi luokitellaan jutut, joissa haastateltava puhuu jostain tietystä asiasta, mutta persoonalliselta omakohtaiselta kannaltaan. Henkilöjutussa ei ole uutismaista kärkeä, vaan siinä painottuu kuvaileva, henkilöä luonnehtiva ote. Uutismaisen kärjen omaavat jutut luokitellaan uutisjutuiksi (1 tai 2), vaikka ne selvästi perustuisivat vain yhden henkilön haastatteluun.

Kritiikeiksi ja esittelyiksi luokitellaan vain ne jutut, joissa kirjoittaja yksin esittelee tai kommentoi teosta. Jos juttuun sisältyy haastattelun referointia, juttu koodataan yleensä uutisjutuksi (1) tai henkilöjutuksi (4).

Mielipidejuttujen jakauma kertoo, missä määrin lehdessä painottuvat toimitukset omat mielipidekirjoitukset ja missä määrin yleisöltä saadut mielipiteet. Toimituksen laatimista mielipidejutuista ”toimittajan kommentti” (13) kertoo, kuinka usein toimitus on nähnyt vaivaa kirjoittaa juttukokonaisuuden yhteyteen kommenttijutun. Yleisön osallistumisen uusia lajityyppöjä taas kartoitetaan ”tekstiviestikokooma” (17) ja ”netistä poimittua” (18) -luokilla.

Palveluaineistoon sisältyvät juttutyypit kattavat lehdille tyyppillisten luettelonomaisten ja viihdeaineistojen osuudet. Ehkä kiinnostavinta on vertailla kuinka suuren osuuden palveluaineisto kaikkiaan kattaa kunkin lehden toimituksellisesta aineistosta.

Muuttajat 2, 3, 4 ja 5: valokuvan tyyppi, valokuvan esiintyjien ikäryhmä, valokuvan esiintyjien sukupuoli ja valokuvan esiintyjien viiteryhmä

Valokuvia koskevat muuttajat koodataan kaikista lehden jutuista. Muuttajat ovat ns. multiresponse-tyyppisiä, eli kustakin muuttujasta merkitään kaikki ne luokat, joita kuvissa esiintyy. Jos jutussa esimerkiksi on maisemakuva ilman ihmisiä ja toiminnallinen kuva, muuttujaan 2 merkitään luokat 0+3. Samoin merkitään kaikki ne ikäryhmät (muuttuja 3), sukupuolet (muuttuja 4) ja viiteryhmät (muuttuja 5), joita jutun kuvissa esiintyy. Havaintoyksikön muodostavat kaikki kussakin jutussa julkaistut kuvat. Muuttujissa 3-5 merkitään arvo 0 vain, jos yhdessäkään jutun kuvassa ei ole ihmisiä tai kenenkään niissä esiintyvän ikää, sukupuolta tai viiteryhmää ei voi tunnistaa.

Muuttujassa 2 (valokuvan tyyppi) henkilöpotreiteiksi (muuttujan arvot 1 ja 2) katsotaan kuvat, joissa ihmiset näyttävät asettuneen valokuvattavaksi. Usein he tällöin myös katsovat kameraan. Toiminnallisiksi henkilökuviksi (arvo 3) katsotaan kuvat, joissa valokuvaan asettautuminen ei vaikuta ilmeiseltä. Henkilöt voivat tällöin olla esimerkiksi keskustelemassa, lukemassa tai vain istumassa, eivätkä he yleensä katso kameraan. Kuvat, joissa ilmeisen tarkoituksellisesti on rajattu kasvot pois tai henkilö on kuvattu selin, koodataan muuttujan arvolla 4. Tällaiset kuvat ovat usein ns. symbolikuvia. Kuitenkin normaalit toiminnalliset uutiskuvat koodataan arvolla 3, vaikka henkilöt olisivat selin tai heidän kasvonsa jäisivät näkymättömiin vaikkapa päähineen tms. takia. Viiteryhmämuuttujissa harrastajiksi (11) koodataan vain muun kuin kulttuurin tai urheilun harrastajat. Urheiluharrastajien viiteryhmäksi koodataan urheilu (12) ja kulttuuriharrastajien viiteryhmäksi kulttuuri (13).

Valokuvamuuttujien tarkoitus on kertoa, kuinka monipuolisesti lehti kuvissaan esittää eri ihmisryhmiä. Mitään ihannejakaumaa on vaikea määritellä, mutta kovin suuri painotus vain yhteen ikäryhmään tai sukupuoleen voi olla oire siitä, että lehden raportointi on jollain tavalla yksipuolista ja puutteellista. Muuttujan 5 jakauma puolestaan kertoo, onko jokin viiteryhmä erityisen vähän tai paljon esillä valokuvissa.

Muuttajat 6 ja 7: kirjoittajan sukupuoli ja kirjoittajan viiteryhmä

Mielipidejutuista (juttutyypiluokat 11–20) koodataan vain kirjoittajan sukupuoli ja viiteryhmä. Nämäkin muuttajat ovat multiresponse-tyyppisiä, eli jos jutun kirjoittajissa on molempia sukupuolia tai eri viiteryhmien edustajia, nämä kaikki koodataan. Yhdeltä kirjoittajalta koodataan kuitenkin vain yksi viiteryhmä.

Näiden muuttujien tarkoitus on luonnehtia lehdessä keskustelua käyviä tahoja. Yhtäältä voidaan katsoa, missä määrin mielipiteiden esittämisestä vastaa lehti itse ja missä määrin ulkopuoliset tahot. Toiseksi voidaan katsoa, missä määrin kirjoittajina ovat anonyymit nimimerkit. Kolmanneksi luokitus kertoo, kuinka tasaisesti kirjoittajakunta jakautuu sukupuolten sekä eri viiteryhmien kesken ylipäätään.

Muuttuja 8: jutun henkilöiden/tahojen keskeisin viiteryhmä

Jutun henkilöiden/tahojen keskeisin viiteryhmä (muuttuja 8) luokitellaan pelkästään kotimaan uutisjutuista (juttutyypiluokat 1-10). Viiteryhmäksi määritellään se, minkä edustajien puhe tai toiminta eniten määrittää juttutekstiä ja sen näkökulmaa. Valokuvia ei huomioida tässä. Tavoitteena on selvittää, kuinka monipuolisesti ja tasaisesti eri yhteiskunnan tahot pääsevät esittämään näkökulmiaan lehden kotimaan uutisissa. Tässäkään mitään ihannejakaumaa voi tuskin esittää, mutta jonkinasteinen kattavuus ja tasapainoisuus lienee kuitenkin lehdelle hyve.

Keskeisimmän viiteryhmän määrittelyssä katsotaan ensisijaisesti jutun lähteitä. Jos niitä ei ole, tai ne edustavat useaa eri tahoja, katsotaan ketkä jutussa toimivat aktiivisesti ja kenen pyrkimyksistä jutussa kerrotaan. Jos jutussa on useita tällaisia eri tahoja, painotetaan otsikkoa ja jutun alkua.

Muuttuja 9: jutusta havaittavien lähteiden sukupuoli

Lähteiden sukupuoli (muuttuja 9) luokitellaan pelkästään kotimaan uutisjutuista (juttutyypiluokat 1-10).

Valokuvia ei huomioida tässä. Tavoitteena on selvittää, kuinka monipuolisesti ja tasaisesti eri sukupuolet pääsevät esittämään näkökulmiaan lehden kotimaan uutisissa. Luokittelun perusteena ovat jutusta ilmenevät lähteet. Jos jutun lähteet tai niiden sukupuoli eivät käy ilmi jutusta, muuttujan arvoksi koodataan 0. Jos lähteinä esiintyy vain naisia, koodataan 1, jos vain miehiä, koodataan 2. Jos lähteinä esiintyy molempia sukupuolia, koodataan 3. Tässä ei ole merkitystä sillä, onko jompaakumpaa sukupuolta edustavia lähteitä enemmän kuin toista. Yksikin lähde riittää, että sukupuolen katsotaan sisältyvän jutun lähteisiin.

Muuttuja 10: jutusta (juttukokonaisuudesta) havaittavien lähteiden lukumäärä

Juttukokonaisuudesta havaittavien lähteiden lukumäärä (muuttuja 10) merkitään vain kokonaisuuden pääjutun riville. Lähteiden määrään lasketaan mukaan myös kainalojutuissa esiintyvät lähteet. Yksi tietty lähde lasketaan kuitenkin vain kerran. Jos kyse on yksittäisestä jutusta, lähteet luonnollisesti lasketaan tästä jutusta ja merkitään tämän jutun riville. Jos saman sitaatin sanojiksi on merkitty monta henkilöä, nämä katsotaan vain yhdeksi lähteeksi. Jutun kirjoittanutta toimittajaa ei lasketa lähteeksi,

vaikka hän olisi kirjoittanut jutun yhteyteen kommentin. Myöskään muita toimittajan kommenttijutussa esiintyviä tahoja ei lasketa lähteiksi.

Lähteiksi katsotaan tahot, joiden puheita toimittaja lainaa tai joiden muuten kerrotaan olevan jutussa esitettyjen tietojen lähteenä. Lähteiksi siis katsotaan myös tahot, joiden aiempia puheita toimittaja lainaa taustoittavassa tekstissään. Sen sijaan tahoja, jonka aiemmista teoista tai kannoista toimittaja kertoo lainaamatta tämän puhetta, ei katsota lähteeksi. Jos sama taho esitetään lähteenä ensin yleisesti (kunnanhallituksen mukaan) ja sitten tiettyyn henkilöön liittyen (kunnansihteeri X.X. kertoo) nämä katsotaan yhdeksi lähteeksi, jos henkilö selostaa asiaa ikään kuin taustayhteisönsä nimissä. Sen sijaan jos hän kommentoi taustayhteisöään tästä poikkeavasta näkökulmasta, nämä katsotaan eri lähteiksi. Samoin, jos vaikkapa X.X:n kerrotaan jonkin tiedotusvälineen mukaan todenneen jotain, lähteeksi katsotaan vain X.X, ei tiedotusvälinettä.

On hieman tulkinnanvaraista, milloin kyse on puheen lainaamisesta. Suoran ja epäsuoran esityksen lisäksi puhetta voidaan lainata käyttämällä ilmaisua X:n mukaan tai X katsoi että jne. Jos tahon kanta tuodaan esiin selvästi tämän oman näkökulman mukaisesti, voidaan lähteeksi luokitella myös tahot, joiden kerrotaan vaatineen, ilmoittaneen, kysyneen, halunneen tai toivoneen jotain.

Rutiininomaisissa poliisikierrosjutuissa (rikokset onnettomuudet) lähteiden määräksi merkitään 1 vaikkei ketään varsinaisesti siteerattaisikaan jutussa, koska lukija tietää, että lähteenä on poliisi tai hälytyskeskus. Jos jutussa lisäksi haastatellaan jotain poliisia tai pelastusviranomaista, se ei tuo juttuun toista lähdettä, vaan lähteiden määräksi merkitään siinäkin tapauksessa 1. Myös erilaisten toimielinten (kunnanhallitus...) päätöksistä kertovissa jutussa puheena oleva toimielin katsotaan lähteeksi. Tässä on perusteena se, että on enemmänkin tekninen kysymys, kirjoittaako toimittaja juttuunsa ”kunnanhallitus päätti ” tai ”kunnanhallituksen päätöksen mukaan”. Vastaavat muutkin ratkaisuja tehneet tahot katsotaan lähteeksi, jos ne nimetään jutussa. Esimerkiksi virkkeestä ”Kainuun riistanhoitopiirin hallitus valitsi riistapäälliköksi X.X:n” katsotaan lähteeksi riistanhoitopiirin hallitus, ja lähteiden määräksi merkitään 1. Jos jutussa taas todetaan vain, että ”X.X. valittiin Kainuun riistanhoitopiirin riistapäälliköksi”, lähteen ei katsota käyvän ilmi virkkeestä, ja lähteiden määräksi merkitään 0.

Muuttujan tarkoituksena on kuvata karkeasti, kuinka paljon toimittaja on nähnyt vaivaa erilaisten näkökulmien sisällyttämiseksi juttuun tai juttukokonaisuuteen. Toiseksi muuttuja kertoo siitä, kuinka hyvin lukija saa tietää, mitä lähteitä toimittaja on jutussaan käyttänyt. Muuttujan ongelmana luonnollisesti on se, että toimittaja on voinut käyttää paljonkin lähteitä mutta ei tuo niitä kaikkia jutussaan esiin. Lukijan kannalta kuitenkin lähteiden näkyminen jutusta on hyvä asia, sillä se helpottaa tiedon luotettavuuden ja eri näkökulmiin liittyvien intressien arviointia. Toinen muuttujan ongelma on se, että kaikki lähteet eivät välttämättä tuo juttuun uusia näkökulmia. Havaittavien lähteiden määrä on kuitenkin kohtalainen indikaattori jutun tai juttukokonaisuuden perusteellisuudesta.

Muuttuja 11: Jutussa (juttukokonaisuudessa) esitetyt kannanotot avoimeen kysymykseen tai erimielisyyteen

Yksi sanomalehden tehtävistä on erilaisten ratkaisua vaativien kysymysten ja ongelmien esiintuonti ja ratkaisuvaihtoehtoista keskustelu. Muuttuja 11 mittaa, missä määrin kotimaan uutiset osallistuvat tällaiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun. Tuodaanko jutussa ylipäätään esiin ongelmallisia kysymyksiä? Otetaanko niissä kantaa siihen, miten asioita pitäisi hoitaa? Tuoko lehti erilaisia intressejä päättäjien ja yleisön tietoon?

Koodauksen vaiheet

Jutun arviointi aloitetaan määrittämällä, onko jutussa jokin kysymys tai ongelma, johon haetaan tai tarvitaan ratkaisua tai josta on erimielisyyttä. Jos ei ole, koodataan muuttujan arvo 0. Jos on, katsotaan esiintyykö jutussa tahoja, jotka ottavat asiaan kantaa. Jos ei esiinny, koodataan 1. Tällöin avoin kysymys tai erimielisyys jutussa esitetään pelkästään jutun kertojan (toimittajan) näkökulmasta.

Jos jutussa esiintyy tahoja, jotka ottavat asiaan kantaa, katsotaan puuttuvatko ne asiaan joko samanmielisesti, toisiaan täydentäen tai toisistaan riippumatta (koodataan 2) vai ovatko kannanotot toisiinsa nähden kriittisiä tai vaihtoehtoisia (koodataan 3).

Usean jutun kokonaisuudessa koodaus tehdään kaikkien juttujen perusteella mutta merkitään vain pääjutun riville. Jos esimerkiksi yksi kanta esitetään pääjutussa ja sille kriittinen kanta kainalojutussa, pääjutun riville koodataan muuttujan arvo 3 (toisilleen kriittisiä kantoja). Uutiskokonaisuuteen otetaan mukaan myös siihen liittyvät mielipidejutut, esimerkiksi toimittajien kommenttijutut.

Avointen kysymysten ja erimielisyyksien tunnistaminen

Avoin kysymys tarkoittaa asiaa, josta on erimielisyyttä tai johon sisältyy ongelma, jonka ratkaisutarpeeseen selvästi viitataan jutussa. Kysymys voi myös olla hankkeesta, jolla tähdätään ongelman ratkaisuun uudella tavalla tai pyritään kehittämään uutta. Pelkkä ongelman kuvailu ei tuo juttuun avointa kysymystä. Avoin kysymys edellyttää, että jutussa viitataan joko ongelmaan liittyvään neuvotteluun, erimielisyyteen tai kritiikkiin tai sitten viitataan vaatimukseen, ehdotukseen tai uudenlaiseen suunnitelmaan ongelman ratkaisemiseksi.

Esimerkiksi rekkaliikenteen takkuilusta Vaalimaalla kertova uutinen (Etelä-Saimaa 21.11.2006) ei sisällä avointa kysymystä, koska siinä vain todetaan asiantila. Liikenteen takkuilua selostetaan jutussa vähän kuin säätilaa. Muuttujan arvoksi koodataan siis 0. Jos sen sijaan jutussa viitattaisiin jollain tavalla siihen, että asialle pitäisi tehdä jotain tai esitettäisiin uutisena tapa, jolla asiaa on ruvettu hoitamaan, kysymys olisi esitetty jutussa avoimena, ja muuttujan arvoksi koodattaisiin joko 1, 2, tai 3 riippuen siitä, esitetäänkö jutussa kannanottoja.

Jutussa on avoin kysymys aina, kun siinä tuodaan esiin asiaan liittyvä erimielisyys. Jos suoranaista erimielisyyttä ei ole, ja kyse on hankkeesta, ehdotuksesta tai uudesta toimintatavasta, näiden on liityttävä jollain tapaa julkisen päätöksenteon piiriin tai muuten yleiseen intressiin jotta juttu koodattaisiin avoimeksi kysymykseksi. Esimerkiksi yritysten liiketoiminnalliset ongelmat, uudistukset ja hankkeet luokitellaan avoimiksi kysymyksiksi vain, jos jutussa kuvataan miten ne liittyvät yleiseen intressiin. Avoin kysymys on jutussa, jossa kerrotaan yrityksen uudesta teknisestä innovaatiosta, jonka avulla voidaan lyhentää sairaaloiden röntgenjonoja. Jos kyseinen innovaatio esitetään vain yrityksen omasta näkökulmasta pohdiskellen esimerkiksi yrityksen mahdollisuuksia menestyä suhteessa kilpailijoihinsa, jutusta ei koodata avointa kysymystä.

Toimielinten päätösuutisissa on avoin kysymys, jos jutussa viitataan päätöstä edeltäneeseen tai siihen liittyvään erimielisyyteen tai neuvotteluihin, tai jos siinä kerrotaan millaiseen ongelmaan päätöksellä etsitään ratkaisua. Jos tällaisia viittauksia ei ole, muuttujan arvoksi koodataan 0. Esimerkiksi seuraavassa päätösuutisessa avointa kysymystä ei ole:

Taipalsaaren kirkkovaltuusto päätti maanantain kokouksessa pitää seurakunnan veroprosentin 1,5 prosentissa myös ensi vuonna. Kirkollisvero on pysynyt samana useiden vuosien ajan. (Etelä-Saimaa 21.11.2006)

Sen sijaan seuraavassa päätösuutisessa on avoin kysymys, koska siinä viitataan uudistusta koskeviin neuvotteluihin:

Lappeenrannan kaupungin esittämä neuvottelukutsu otetaan vastaan Suomenniemellä. Kunta lähtee mukaan kunta- ja palvelurakenteen uudistamista koskevan puitelain edellyttämän selvitystyöhön edustajinaan kunnanhallituksen puheenjohtaja Risto Korhonen ja kunnanvaltuuston ensimmäinen varapuheenjohtaja Raimo Ruotsalainen. (Etelä-Saimaa 22.11.2006)

Jos ratkaisussa ei ole kyse uudesta toimintatavasta tai päätöksestä vaan ongelmallisen asian rutiininomaisesta hoitamisesta, kuten vaikka katujen aurauksesta lumimyräkän jälkeen, tätä ei luokitella avoimeksi kysymykseksi. Avoimeksi kysymykseksi ei myöskään katsota tapauksia, joissa

ongelmaksi esitetään yksittäisten ihmisten tai yritysten laiminlyönnit ilman viittausta yhteisöllisiin ratkaisuihin. Esimerkiksi uutinen kuluttajaviranomaisten huomaamista puutteista 3G-puhelinten markkinoinnissa (Etelä-Saimaa 23.11.2006) ei tästä syystä sisällä avointa kysymystä, ja muuttujan arvoksi koodataan 0.

Onnettomuus- ja rikosuutisissa avointa kysymystä ei tavallisesti ole. Niissä ei yleensä mietitä, olisiko tuhopoltto pitänyt jättää tekemättä tai pohdita, miten rikollisuus saataisiin kuriin. Sen sijaan niissä raportoidaan tapahtuneista teoista ja kerrotaan seurauksista. Ongelmana pidettyä asiaa (rikos, onnettomuus) kyllä käsitellään, mutta sitä ei esitetä avoimena siinä mielessä että mietittäisiin keinoja ongelman ratkaisuksi tai esitettäisiin ongelmasta erilaisia näkemyksiä. Sen sijaan oikeusjutuissa on avoin kysymys, jos jutussa ilmaistaan erilaisia kantoja siitä, millainen tuomio pitäisi olla tai millaisesta rikoksesta on kysymys.

Kannanottojen määrittely

Kannanoton esittäjiksi katsotaan vain jutussa esiintyvät lähteet. Käytännössä vain lähteet pääsevät jutussa esiin omasta näkökulmastaan. Muut tahot esiintyvät pikemminkin toisten kommentoinnin kohteena. Toimittajan omat kannanotot huomioidaan vain kommenttijuutuista. Seuraavassa katkelmassa Suomen yrittäjien näkemystä ei siis katsota kannanotoksi mutta Christoffer Taxellin näkemys katsotaan (vain Taxell esiintyy lähteenä):

Elinkeinoelämän keskusliiton puheenjohtaja Christoffer Taxell torjuu Suomen yrittäjien arvostelun siitä, että EK ajaisi vain suurten yritysten etua. Isot ja pienet yritykset ovat nyt tiukemmin sidoksissa toisiinsa kuin koskaan aiemmin. Kaikkien firmojen – ja molempien järjestöjen – tavoitteena on pitää huolta siitä, että suomalaisyrityksillä olisi hyvät menestymisen edellytykset. (Etelä-Saimaa 20.11.2006)

Katkelmassa esitetään avoimena kysymyksenä siis se, ajaako EK vain suurten yritysten etua. Taxell ottaa asiaan kantaa eikä muita kannanottajia ole. Muuttujan 11 arvoksi koodataan siis 2.

Toimielinten päätökset katsotaan kannanotoiksi, jos jutussa selostetaan erimielisyyttä tai ongelmaa, johon päätöksellä otetaan kantaa. Sen sijaan pelkästään päätöksen toteavista jutuissa ei katsota olevan enempää avointa kysymystä kuin kannanottoakaan, joten muuttujan arvoksi koodataan 0. Myöskään päätöstä neuvotteluihin osallistumisesta tai selvityksen tekemisestä ei katsota kannanotoksi ellei päätöksellä samalla oteta kantaa itse asiaan. Sen sijaan neuvottelut ja selvitykset yleensä viittaavat jutussa käsiteltävään avoimeen/ongelmalliseen kysymykseen. Näin esimerkiksi yllä esitetty esimerkkiuutinen Suomenniemen osallistumisesta kunta- ja palvelurakennemuutoksen selvitystyöhön koodataan muuttujan luokkaan 1.

Kannanotoksi katsotaan vain tapaukset, joissa jutun lähde (tai toimittaja kommenttijuutuksessaan) esittää selkeästi mielipiteenomaisten arvion jostain kiistanalaisesta kysymyksestä, ehdottaa jotain toimintatapaa muutettavaksi tai esittää mitä asiassa pitäisi tehdä. Kaikki mielipiteet eivät siis ole kannanottoja. Jotta kyse olisi kannanotosta, jutusta on käytävä selkeästi ilmi, että mielipiteeseen liittyy eriäviäkin kantoja tai mielipiteen esittäjä esittää kritiikkiä, kysymyksiä, vaatimuksia, ehdotuksia tai toivomuksia. Toisin sanoen jutussa on käsiteltävä avointa kysymystä tai erimielisyyttä, johon mielipiteellä otetaan kantaa.

Jos juttuun haastateltu lääkäri esittää kiistattoman arvion vaikkapa sairaalajonojen pituudesta, tätä ei katsota kannanotoksi. Sen sijaan kannanotoksi katsotaan, jos hän ehdottaa jonojen lyhentämiseksi sairaalapalvelujen hankkimista ostopalveluna. Jos tällainen päätös on tehty jo aiemmin, ja lääkäri jutussa kuvailee sen vaikutuksia, kyse ei ole kannanotosta, koska tällöin hän jälleen esittää kiistattoman arvion asiantilasta eikä selvästi mielipiteenomaista käsitystä, ehdotusta, kritiikkiä tai vaatimusta. Vastaavasti jonkin uudistuksen seurauksista tehty tutkimus on kannanotto ainoastaan, jos siihen sisältyy suosituksia tulevista toimenpiteistä, kritiikkiä tehdyistä virheistä tms.

Kannanotoksi ei myöskään katsota valistuksenomaista vetoamista yksittäisiin ihmisiin. Esimerkiksi äidin alkoholinkäytön vaaroja sikiölle käsittelevässä jutussa Denis Lamblin ei seuraavassa sitaatissa ota kantaa:

– Jos haluat vaalia lapsesi terveyttä, älä juo raskausaikana yhtään, Lamblin painottaa. (Etelä-Saimaa 22.11.2006)

Kun samassa jutussa Lamblinin taas kerrotaan kannattavan alkoholipullojen varoitustarroja ja tiedotuskampanjoita, se koodataan kannanotoksi. Tällä perusteella muuttujan arvoksi koodataan 2.

LIITE 3

Luokitusten reliabiliteetti

Luokitusten reliabiliteetti tarkastettiin siten, että kaikki neljä koodaajaa luokittelivat Kainuun Sanomien numeron maanantailta 20.11.2006, josta analyysissä oli 177 juttua. Kunkin koodaajan luokituksia verrattiin kaikkien muiden koodaajien luokituksiin, ja näin verrattavaksi tuli yhteensä 1062 havaintoyksikköparia.

Reliabiliteetin laskentaa sovellettiin Pietilän (1973, 240) esittämää kaavaa

$$\text{Rel.} = \frac{L_{1,2} \times 2}{L_1 + L_2} \quad (\times 100)$$

$L_{1,2}$ tarkoittaa niiden yksiköiden (tässä juttujen) määrää, jotka molemmat koodaajat ovat koodanneet samoin. L_1 tarkoittaa ensimmäisen koodaajan luokittelemien yksiköiden määrää ja L_2 toisen koodaajan luokittelemien yksiköiden määrää. Taulukossa 1 reliabiliteettitestin tulokset ilmoitetaan prosenttilukuna, joka kertoo kuinka suuren osan luokituksista eri koodaajat ovat tehneet samalla tavalla.

Taulukko 1. Luokittelun reliabiliteetti muuttujittain

	%
Juttutyyppe	88
Kuvatyyppi	83
Kuva: ikäryhmä	79
Kuva: sukupuoli	89
Kuva: viiteryhmä	82
Kirjoittajan sukupuoli	94
Kirjoittajan viiteryhmä	100
Lähteiden viiteryhmä	76
Lähteiden sukupuoli	95
Lähteiden määrä	84
Avoim kysymys / kannat	80

Yli 90 prosentin reliabiliteettia voi pitää hyvänä, yli 80 prosentin tyydyttävänä ja yli 70 prosentin välttävänä. Reliabiliteettitestin tulos oli siis kaikkiaan varsin tyydyttävä. Reliabiliteettitestausten jälkeen luokitusratkaisuiista keskusteltiin koodaajien kesken, ja joissain kohden luokituksia yhdenmukaistettiin vielä tulosten analyysivaiheessa.